

Hyvinvointialueen varautuminen -opas 2.0

Varautumisen yhteistyön sisältöjä

<https://www.hyvil.fi/tietoa-meista/>

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

www.hyvil.fi

Helsinki 2024

Sisällysluettelo

Johdanto	4
1. Hyvinvointialueiden varautumisen perusteet	5
2. Varautumisen tueksi tarvittava tietopohja	6
2.1. Strategiat.....	6
2.2. Nykytilan kuvaus ja toimintaympäristötieto	6
2.3. Riski- ja uhka-arviot sekä analyysit	10
3. Valmiussuunnittelu ja varautuminen	12
3.1. Toimintatasot ja varautumiseen liittyvät tehtävät	12
3.1.1. Kansallinen yhteinen varautuminen sekä toimialojen varautuminen kansallisella tasolla..	14
3.1.2. Yhteistoiminta-alueiden tehtävät	15
3.1.3. Konsernitason varautuminen.....	16
3.1.4. Toimialakohtainen varautuminen	18
3.2. Varautumistoimintojen järjestelyt ja valmiussuunnittelu	20
3.3. Varautumisen yhteistyö ja toimijat	21
4. Toimeenpano ja toteutus	25
4.1. Johtaminen	25
4.2. Tilannekuva.....	25
4.3. Varautumistoimien yhteensovittaminen.....	26
4.4. Yhdyspinnat varautumisen toiminnassa	27
5. Käsitteet.....	30
Lähteitä ja linkkejä.....	32
Liite 1. Lainsäädännön velvoitteet hyvinvointialueen varautumiselle ja turvallisuustyölle.....	34
Hyvinvointialueen varautuminen ja valmius lainsäädännössä	34
Liite 2. Sopimusperusteinen varautuminen.....	41
Liite 3. Mallipohja: pelastuslaitoksen ja kuntien välinen varautumisen tuen sopimus	43
Liite 4. Mallipohjan liite: Kuntien varautumisen ja valmiussuunnittelun tuen toiminnot.....	45
Liite 5. Kuntien varautumisen tuen ja häiriötilannekuvan yhdyspintakysymykset.....	47
Liite 6. Valmiussuunnitelman yleinen osa -mallipohja	50

Johdanto

Hyvinvointialueet on perustettu 1.7.2021 sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistuksen toimeenpanoa ja voimaannpanoa koskevalla lailla (616/2021). Itsehallinnollisen hyvinvointialueen tehtävät on määritelty laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) ja pelastustoimen järjestämisestä (613/2021). Hyvinvointialueen hallinnosta säädetään laissa hyvinvointialueesta (611/2021) ja hyvinvointialueen tehtäväaloja koskevissa erityislaeissa.

Tämän asiakirjan tarkoituksena on koota yksiin kansiin varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyvää tietoa hyvinvointialueiden toiminnan tueksi. Asiakirja pyrkii kokoamaan varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyviä hallinnonalariippumattomia näkökulmia sekä periaatteita ja keskeisiä varautumisen toimintaa koskevia sisältöjä.

Asiakirja ei ole päätöksentekoa ohjaava tai velvoittava, vaan sisältöön on pyritty kokoamaan toimialariippumatonta perustietoa, lähteitä sekä varautumisen ja turvallisuuden edistämisen kannalta hyödyllistä yleistietoa. Asiakirja ei ota kantaa itsehallinnollisten hyvinvointialueiden organisoitumiseen, päätöksentekorakenteisiin tai aluekohtaisiin valintoihin sen suhteen, miten varautumisen tai turvallisuuden toimintoja tulisi käytännössä alueilla toiminnan eri tasoilla järjestää. Toimialat voivat tarpeen mukaan antaa ohjaavaa sisältöä hyvinvointialueiden järjestämisen tai toimialakohtaisen varautumisen ja valmiussuunnittelun tueksi.

Varautumisen liittyviä sisältöjä ja yhdyspintoja tarkastellaan asiakirjassa yhteiskunnan laajemmasta kokonaisturvallisuuden näkökulmasta käsin. Tällä tarkoitetaan varautumisen *yhteistoimintamallia*, jossa yhteiskunnan eri toimijoiden yhteisenä pyrkimyksenä on kokonaisturvallisuuden tila, jossa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot on turvattu ja toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu. Kokonaisturvallisuuden tilaa tarkastellaan tässä asiakirjassa siis hyvinvointialueita laajempänä yhteiskunnallisena päämääränä, jota kohden päästään pitkäjänteisellä yhteistyöllä sekä varautumisen tietopohjaa ja toimintaa systemaattisesti parantamalla. Jaetun tietopohjan ja yhteisten perusteiden avulla luodaan laajempi näkymä toimintaympäristön kehityssuuntiin sekä yhteiskunnan riskien ja uhkien nykytilaan. Varautumisen ja valmiussuunnittelun toimeenpanolla (toiminnalla) varmistetaan yhteiskunnan ja sen eri toimijoiden riittävä valmius, kyvykkyys sekä kestävyys suhteessa tunnistettuihin riskeihin ja uhkiin kaikissa turvallisuustilanteissa. Asiakirjassa käytetyt termit noudattavat kokonaisturvallisuuden sanaston määrittelysisältöjä.

Edellä kuvatusta näkökulmasta tarkasteltuna turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen ovat koko yhteiskunnan yhteisiä tavoitteita, ja kukin julkishallinnon toimija vastaa näiden päämäärien edistämisestä osaltaan. Hyvinvointialueiden perustamiseen liittyvä hallintouudistus ei laajemmassa kuvassa muuta tätä yhteistä päämäärää. Hyvinvointialueuudistus on luonut yhteiskunnan rakenteisiin uuden hallinnollisen tason, jonka vuoksi sujuva yhteistyö ja yhteistoiminta yhteiskunnan turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi vaatii tietoista jatkuvaa parantamista sekä riittäviä resursseja.

Opas on toteutettu Kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyö ja yhdyspinnat -projektin Varautuminen ja turvallisuus -työpaketissa. Oppaan on toimittanut Terhi Virtanen Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:stä ja sisällön tuottamisessa ovat hänen lisäksi olleet mukana Kuntaliitosta Ari Korhonen, Sami Niemi, Liisa Jurmu, Kaisa Mäntynen ja Maria Selenius sekä

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:stä Vesa-Pekka Tervo ja Anna Haverinen. STM:n osalta op-
paan sisällön tuottamiseen on osallistunut Tove Ruokoja.

1. Hyvinvointialueiden varautumisen perusteet

Hyvinvointialue on julkisoikeudellinen yhteisö, joka vastaa sille erikseen lailla säädettyjen tehtävien hoitamisesta. Lainsäädäntö velvoittaa julkisoikeudellisia yhteisöjä ja toimijoita eri tasoillaan tehtävien hoitamisen ohella varmistamaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Näin ollen valmiussuunnittelun ja varautumisen velvoite koskee osaltaan kaikkia julkishallinnon toimijoita (esim. valtiota, hallinnonalojen ministeriöitä, hyvinvointialueita, kuntia sekä näiden järjestämisvastuulla olevia toimialoja). Varautumisen ja valmiussuunnittelun velvoite voi syntyä myös sopimusperusteisesti. Hyvinvointialueita koskeva varautumiseen ja turvallisuustyöhön liittyvät lainsäädännölliset keskeiset perusteet on koottu tämän asiakirjan liitteeseen 1 (Lainsäädännön velvoitteet).

Kokonaisturvallisuuden yhteisen päämäärän näkökulmasta tarkasteltuna hyvinvointialueet vastaavat hyvinvointi- ja järjestämislakien nojalla toimialojensa osalta merkittävästä osasta yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja sekä niihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin varautumisesta. Hyvinvointialueiden toimintaan kohdentuvia elintärkeitä toimintoja ovat:

- johtaminen (hyvinvointialueiden osalta)
- väestön toimintakyky ja palvelut (vastuullaan olevien toimialojen osalta)
- sisäinen turvallisuus
- talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus
- henkinen kriisinkestävyys
- välillisesti puolustuskyky (väestön turvallisuuden ja hyvinvoinnin osalta)

Lainsäädännön ja toimivaltaa määrittävien perusteiden lisäksi hyvinvointialueiden varautumista ja valmiussuunnittelua ohjaavat kansallinen turvallisuusstrategia sekä hallinnonalakohtaiset strategiset linjaukset. Turvallisuuden, varautumisen ja valmiussuunnittelun suhdetta toisiinsa voidaan tarkastella viitekehyksessä, jossa *turvallisuus on hyvinvointialueen tavoitetilä, jossa uhat ja riskit ovat hallittavissa*. Turvallisuutta kohden päästään kokoamalla riittävä varautumisen ja valmiussuunnittelun tueksi tarvittava tietopohja sekä hyödyntämällä tietoa suunnittelun ja toiminnan (suunnitelmien toimeenpanon) tukena.

2. Varautumisen tueksi tarvittava tietopohja

2.1. Strategiat

- Sisäisen turvallisuuden selonteko 2021
- Yhteiskunnan turvallisuusstrategia
- Hyvinvointialueiden ja kuntien turvallisuusstrategiat
- Toimialakohtaiset strategiat ja varautumisen periaatteet
- Muut mahdolliset turvallisuuden kehittämisstrategiat

2.2. Nykytilan kuvaus ja toimintaympäristötieto

Kokonaisuutena organisaatioiden, hallinnon ja ohjauksen näkökulmista toimintaympäristöä voidaan tarkastella esimerkiksi erilaisten toisiinsa kytkeytyvien tasojen kautta. Toimintaympäristön eri tasoja on havainnollistettu kuvassa 1 käyttäen esimerkkinä pelastustoimen toimintaympäristön kuvauksessa esitettyjä tasoja.

Kuva 1. Pelastustoimen toimintaympäristö kuvattuna keskinäisriippuvaisina tasoina.

Lähde: Puustinen & Kekki, sisäministeriö 2020.

2.3. Kansallinen nykytila ja toimintaympäristö

- Hallinnonalariippumattomia yleisiä toimintaympäristöanalyysin tietoja ovat esim.
 - toimintaympäristön kansalliset muutosilmiöt ja megatrendit (esim. PESTE-kehys) sekä arviot muutosilmiöiden vaikutuksesta esimerkiksi:
 - muuttuvat valtasuhteet ja epävakaa globaali turvallisuusympäristö
 - maailman talouden tila (taantuma)
 - julkisen talouden tila (heikkeneminen)
 - ilmastonmuutos

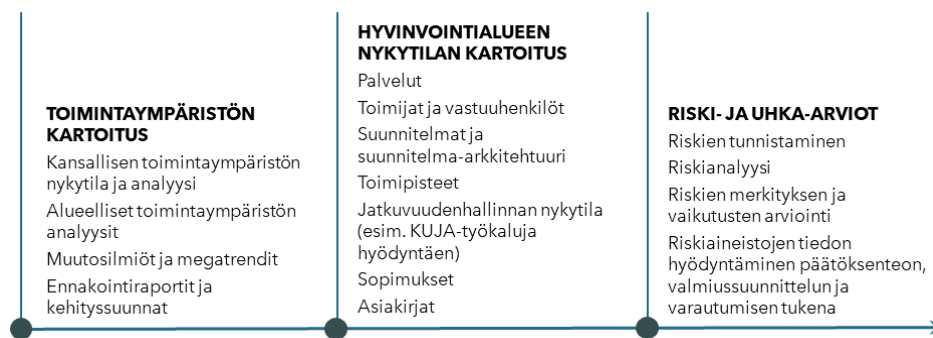
- väestökehitys (mm. muuttoliike, väestön ikääntyminen ja monimuotoistuminen)
 - sosiaalisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen eriarvoisuuden kasvu
 - rakennettu ympäristö, kaavoitus, kaupungistuminen jne.
 - kriittisen infrastruktuurin toimintavarmuus
 - liikenneverkko ja -määrät sekä niiden kehitys
 - teknologian kehitys
 - työmarkkinoiden muutokset (ml. työmarkkinoihin vaikuttava lainsäädäntö)
 - huoltovarmuuden kannalta keskeiset muutostekijät
- Kansalliset toimialakohtaiset toimintaympäristöanalyysit
 - Pelastustoimen ja siviilivalmiuden toimintaympäristöanalyysi
 - sisäisen turvallisuuden selonteko
 - valtakunnalliset strategiset tavoitteet pelastustoimen järjestämiselle
 - pelastustoimen alueelliset toimintaympäristö-, uhka- ja riskianalyysit
 - pelastustoimen palvelutasopäätökset ja niihin liittyvä arviointitieto
 - ennakkointiraportit ja verkostojen kautta koottu tieto megatrendeistä
 - muiden turvallisuusviranomaisten tieto kokonaisturvallisuuden tilasta ja toimintatietojen kehityssuunnista (poliisi, maahanmuuttovirasto, puolustusvoimat, rajavartiolaitos)
 - aluehallintovirastojen ja sisäministeriön asiantuntija-arviot
 - toimintaympäristöön ja sen muutoksiin liittyvät tutkimukset ja selvitykset
 - Sosiaali- ja terveystoimen kansallinen toimintaympäristöanalyysi ja nykytila
 - valtakunnallinen ja kansainvälinen tilastotieto ja tutkimustieto
 - hyvinvointialueiden hyvinvointikertomukset ja -suunnitelmat
 - valtioneuvoston vahvistamat sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet
 - Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arviot
 - ks. myös edellinen kohta pelastustoimen osalta

Yhteistoiminta-alueiden toimintaympäristö

- Alueen toimintaympäristön nykytilan kuvaus huomioiden turvallisuuden näkökulmat
 - Toimintaympäristö ja tietopohja samaa kuin kansallisessa toimintaympäristöanalyysissä mutta muutosten, uhkien ja mahdollisuuksien merkitys, vaikutukset ja painotus alueellisiin näkökulmiin pohjautuen.
- Alueen toimintaympäristön yhteisten kehittämiskohteiden tunnistaminen
 - Alueen kehittämistarpeet tunnistettujen toimintaympäristön muutosten ja analyysien pohjalta (esim. palvelutuotannon kilpailukyky terveydenhuollon palveluissa, osaamisen ja työvoiman keskittyminen tietyille alueille, teknologian ja tietojärjestelmien kiihtyvä kehitys, palvelutarpeiden ja toiminnan vaatimusten muutokset)

Konsernitason nykytilan ja toimintaympäristön kartoitus

- Toimintaympäristön nykytilan kartoituksessa hyödynnetään olemassa olevia alueellisia ja paikallisia nykytilan ja toimintaympäristön kuvauksia (kuntien, pelastuslaitosten, yhteistyöviranomaisten jne.).
- Hyvinvointialueen nykytilankartoituksen avulla kootaan varautumisen ja valmiussuunnitelun ja toiminnan häiriöttömän varmistamisen kannalta oleellista tietopohjaa. Nykytilankartoituksessa tulisi vähintään koota tietoa toimintaympäristön tilasta, muutos- ja kehityssuunnista, toimijan järjestämisvastuulla olevista palveluista sekä niihin kytkeytyvistä riskeistä ja uhkista.

Kuva 2. Hyvinvointialueen nykytilan ja toimintaympäristön kartoitus

Esimerkkejä hyvinvointialueen konsernitasolla kartoitettavista muista nykytilanteen sisälloistä

1. Palvelut

Hyvinvointialueen ydintehtävät sekä niihin liittyvät kriittiset toiminnot

- Henkilöstö (saatavuus, osaaminen ja jaksaminen)
- Materiaalit ja laitteet
- Palkanmaksu ja maksuliikenne
- Viestintä ja riittävä tilannetieto
- Tietoliikenteen ja tietoteknisten järjestelmien varmistaminen
- Keskeisten rakennusten ja toimintojen ylläpito ja sähkönjakelun varmistaminen
- Pakkaskäleillä erikseen määriteltyjen kiinteistöjen lämmityksen varmistaminen
- Palveluiden ja toimitilojen turvallisuus henkilöstölle, asiakkaille ja ympäristölle

2. Vastuutahot

Kartoitetaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen, pelastustoimen sekä alueen kuntien ja kuntayhtymien riskienhallinnasta, turvallisuudesta ja varautumisesta vastaava henkilöstö. Luodaan henkilöistä verkosto, jonka kanssa alueellinen varautuminen rakennetaan muutosvalmistelussa.

3. Suunnitelmat

- sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnitelmat
 - suunnitelmien taso, tarkkuus, ajantasaisuus (arviointi tarkoituksenmukaista suorittaa moniammatillisesti siten, että lääketieteellinen sekä sosiaalihuollon asiantuntemus on käytettävissä)
 - kyvykyys toimia häiriötilanteessa
 - valmiuden harjoittelu (ohjaus, säännöllisyys, harjoitusten palautteet ja havainnot, harjoitusten pohjalta tehdyt parannukset / toimenpiteet)
 - suunnitelmien arviointi (laatupistein 1–5)
 - pandemiasuunnitelma (kyllä/ei, ajantasaisuus, havainnot toimivuudesta)
 - Kansallisen valmiussuunnittelu -portaalin VALSU:n käyttö
- pelastustoimen valmiussuunnitelmat sekä tiedot alueelliseen varautumiseen ja turvallisuuteen liittyen
- alueen kuntien valmiussuunnitelmien tila ja kehittämistarpeet
- toimialojen välinen työnjako ja tukitoimet varautumisen suunnittelussa (esim. paloturvallisuus, pelastautumissuunnitelmat, kiinteistörekisterit, kuntien tuki varautumisessa)

4. Toimipisteet

Kartoitetaan hyvinvointialueen toimipisteet (hyvinvointialueen oman palvelutuotannon toimipisteet sekä ostopalveluihin liittyvät yksityiset)

- huomioitava toimintayksiköt, joissa olevat asiakkaat eivät välttämättä selviydy itsenäisesti häiriötilanteen kohdatessa
- sairaalat
- ympärivuorokautinen hoito ja hoiva sekä muut vanhustenhoidon toimipisteet, joissa on asumista
- vammaisten asumisyksiköt
- muut asumisyksiköt (esim. päihdehuolto, intervalliyksiköt)
- lastensuojelun sijaishuoltoa tarjoavat yksiköt

5. Jatkuvuudenhallinnan nykytila

Kartoitetaan esimerkiksi KUJA mallin työkalujen avulla em. toimipisteiden ja yksikköjen varautuminen ja edellytykset jatkuvuuden hallintaan kaikissa tilanteissa sekä tunnistetaan mahdolliset kehittämistarpeet

- evakuointisuunnitelmien tilasta (kyllä/ei)
- varavoimasta (kyllä/ei)
- kameravalvonnasta (kyllä/ei)
- tukipalvelusopimuksista (tuottajat, turvallisuusselvitykset, sopimusehdot häiriötilanteissa, [SOPIVA-lausekkeet](#) jne.)
 - siivouspalvelut
 - kiinteistöhuolto
 - tilaturvallisuus
 - ruokahuolto ja toimitukset
 - muut kuljetus- ja logistiikkapalvelut (ml. evakuointitilanteet)
 - vartiointipalvelut

6. Sopimukset

Hyvinvointialueelle siirtyvät sopimukset, mahdollisesti kuntiin jäävien sopimusten uusiminen ja muu sopimusperusteinen varautuminen

Lainsäädäntö edellyttää varautumisen huomioon ottamista hyvinvointialueen palvelutuotantosopimuksissa. Sopimusperusteisen varautumisen tueksi löytyy oma opas.

Tämän asiakirjan liitteeseen 2 on koottu yleisiä sopimusperusteiseen varautumiseen liittyviä sisältöjä hyvinvointialuevalmistelussa.

Lisäksi asiakirjan liitteissä 3 ja 4 on sopimusmallipohjat pelastuslaitosten ja kuntien välisestä varautumisen tuen palvelusta sopimisen pohjaksi.

7. Asiakirjat

Tunnistetaan varautumiseen liittyvät asiakirjat hyvinvointialueen päätöksenteossa ja hallinnossa. Lisäksi huomioidaan varautumiseen ja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseen liittyvät sisällöt ja asiakohdat hyvinvointialueen päätöksenteossa sekä muissa asiakirjoissa.

2.4. Riski- ja uhka-arviot sekä analyysit

Riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällistä toimintaa, joka sisältää *riskianalyysin* sekä tarvittavien toimenpiteiden suunnittelun, toteutuksen, seurannan ja korjaavat toimenpiteet. Riskienhallinnan keinoja ovat riskin välttäminen, siirtäminen, pienentäminen jakamalla ja vahingontorjunnalla sekä riskin ottaminen. Varautumisessa riskienhallinta on useiden eri tahojen yhteistyötä (esim. viranomaiset, kunnat, valtio, eri toimialat, yritykset). Viranomaisilla ja joillain yrityksillä on lakisääteinen velvollisuus laatia valmiussuunnitelmia, johon riskienhallinta kuuluu tärkeänä osana. Riskienhallintaan kuuluu myös riittävien resurssien määrittäminen.

Kansallinen riskiarvio

- Kansallisessa riskinarviossa tunnistetaan riskejä, joilla on laajaa kansallista merkitystä ja arvioidaan niiden vaikutusta yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin.
- Kansallinen riskiarvio ja sen myötä myös alueelliset riskiarviot päivitetään säännöllisesti. Edellisen kerran poikkihallinnollinen ja laaja-alainen kansallinen riskinarvio laadittiin vuonna 2018.
- STM: Valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen kehittämistä käsittelee ja toimenpide-ehdotuksia antaa myös siirtymävaiheen aikana valtioneuvoston asettama Poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20111554>).
 1. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun ja tilannekuvan luomisen painopiste on ensimmäisessä vaiheessa seuraavissa kansallisen riskinarvion seitsemässä uhkaskenaariossa:
 - pandemia
 - terroristinen isku
 - kyberisku
 - voimahuollon häiriöt
 - sotilaallinen voimankäyttö
 - laajamittaisen maahantulon hallinta
 - CBRNE-uhkat
 2. Yhtenäisen valmistelun tavoitteena on muodostaa valmiussuunnittelun ja tilannekuvan tietosisältö kansalliseen tietoperustaan ja kansallisiin järjestelmiin niin, että ne tukevat toimintaa normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.
- Alueellista riskiarviotyötä varten laadittu erillinen menetelmäohje, jota voi hyödyntää soveltuvin osin hyvinvointialueen riskianalyysityössä.

Alueellinen riskiarvio

- Kansallinen riskiarvio luo osaltaan pohjaa alueellisten riskiarvioiden laadintaan. Alueellisissa riskinarvioissa tunnistetaan alueellisesti merkittävät uhat ja häiriötilanteet, jotka edellyttävät normaalista poikkeavia toimia ja joiden vaikutukset toteutuessaan ovat alueellisesti merkittäviä.
- Alueellisesti riskiarviot laaditaan sisäministeriön toimeksiannon mukaan aluehallintovirastojen ja pelastuslaitosten johdolla laaja-alaisessa yhteistyössä. Hyvinvointialueet kytetään mukaan alueellisten riskinarvioiden valmisteluun.
- Alueellisessa valmistelussa hyödynnetään niiden valmistelusta annettua yhteistä menetelmäohjetta.
- Alueiden tekemistä riskiarviosta muodostuu perusteita kunkin toimijan omille riskiarvioille, jotka suhteutetaan järjestämisvastuuseen. Hyvinvointialueet ovat merkittävä uusi

alueellinen toimija, jonka järjestämisvastuu kattaa suuren osan yhteiskunnan kriittisistä toiminnoista.

- Hyvinvointialueiden konsernitason hyödynnetään alueellisia ja paikallisia riski- ja uhkarvioita sekä toimintaympäristötietoa laaja-alaisesti eri toimialojen välillä tietoa jakaen.
- Alueellisten riskienarvioiden päivitystyö käynnistyy keväällä 2022.

Hyvinvointialueen konsernitason riskienhallinta

Riskianalyysi on toimintaa, jossa *tunnistetaan* riskit ja *arvioidaan* vahinkotapahtuman todennäköisyys sekä odotettavissa olevat vahingot. Riskiarviotyön alussa keskeistä on toimintaympäristön riskien tunnistaminen sekä *skenaarioiden valinta ja sisällöllinen raja*us.

1. Riskien tunnistaminen

- Toimintaympäristön muutoksista nousevat riskit
 - Luonnon ääri-ilmiöt ja ympäristöuhat
 - Infrastruktuuriin liittyvät onnettomuusriskit
 - Väestökehitys
 - Sosiaalinen, yhteiskunnallinen ja taloudellinen eriarvoisuus
- Häiriötilanteisiin liittyvät riskit ja uhat
 - Sähkönjakelun tai muun voimahuollon häiriöt
 - Vesihuollon häiriöt
 - Tietoliikenteen ja tietojärjestelmien häiriöt sekä kyberuhkat
 - Suuronnettomuudet & muut laaja-alaiset tai pitkäkestoiset onnettomuustilanteet
 - Säteilyonnettomuudet
 - Terveysturvallisuuden häiriöt, pandemiat
 - Logistiikan häiriöt, lakot, elintarvikehuollon häiriöt
 - Huoltovarmuuden häiriöt
 - Maksuliikenteen häiriöt
 - Uhka- ja väkivaltatilanteet, uhkailu ja vihapuhe
 - Laajamittainen maahantulo
 - Terroristiset teot
- Sopimuksiin liittyvät riskit

2. Riskianalyysi

3. Riskien merkityksen arviointi

4. Riskiaineistojen tiedon hyödyntäminen päätöksenteon, valmiussuunnittelun ja varautumisen tukena (ml. pelastustoimen palvelutasopäätöksen perusteena). Tiedon hyödyntäminen voi sisältää esim. kansallisten strategioiden, riskiarvion ja projektien tulosten hyödyntämistä ja muokkaamista oman alueen tarpeisiin.

Toimialakohtaiset riskiarviot

Toimialatasolla sovelletaan kansallisia ja alueellisia riskiarvioita varautumistyössä ja valmiussuunnittelun pohjana.

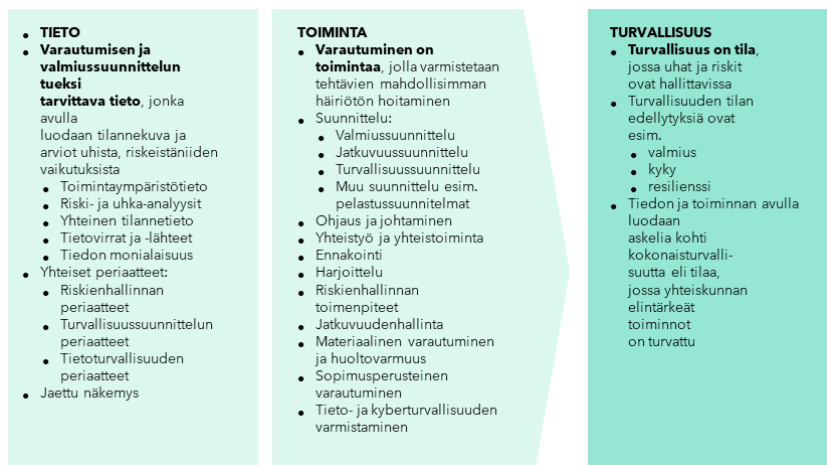
3. Valmiussuunnittelu ja varautuminen

3.1. Toimintatasot ja varautumiseen liittyvät tehtävät

Varautumisella tarkoitetaan toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus sekä valmiusharjoitukset. Myös toimijoiden välisestä yhteistoiminnasta ja yhteistyöstä sopiminen sekä tarvittavien yhteistyörakenteiden varmistaminen ovat toimenpiteitä, joilla tuetaan varautumista. Varautumisen yhteistyötä ja sen sisältöjä on taasen kuvattu tarkemmin tämän asiakirjan kohdassa 3.3.

Varautumisen ja valmiussuunnittelun toimintaan kuuluvia sisältöjä yleisellä tasolla voidaan esittää esimerkiksi seuraavasti:

- suunnittelu
- ohjaus ja johtaminen
- yhteistyö ja yhteistoiminta
- ennakointi
- harjoittelu
- riskienhallinta
- materiaallinen varautuminen
- sopimusperusteinen varautuminen

Kuva 3. Varautumisen kokonaisuus: tiedon ja toiminnan kautta kohti turvallisuutta

Hyvinvointialueiden varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävät ja toiminnan sisällöt jakautuvat useille eri toimijoille. Kunkin toimijan vastuut määrittyvät hyvinvointialueen hallintosäännön ja tehtyjen sopimusten mukaisesti. Hyvinvointialueen [hallintosääntömallissa](#) on kuvattuna myös hyvinvointialueiden kokonaisturvallisuuden ja varautumisen aihealueille liittyviä asiasisältöjä, jotka tulisi huomioida hyvinvointialueen hallintosäännön sisällössä, toimielinten välisessä työnjaossa ja päätöksenteossa.

Toimielin/ toimija	Varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävät hyvinvointialueella
Aluevaltuusto	Käyttää hyvinvointialueen ylintä päätösvaltaa • päättää varautumisen ja valmiussuunnittelun periaatteista • päättää riskienhallinnan periaatteista • päättää kokonaisturvallisuuden periaatteista • päättää riskienhallinnan järjestämisen linjaukset, tavoitteet ja osa-alueet sekä periaatteet niiden toimeenpano-, seuranta- ja arviointimenettelyistä.
Aluehallitus	Johtaa hyvinvointialueen toimintaa • päättää varautumisen ja valmiussuunnittelun järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti, ottaen huomioon sopimuksellisen varautumisen • nimeää hyvinvointialueen kokonaisturvallisuudesta vastaavan viranhaltijan • päättää kokonaisturvallisuuden järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti; • valvoo, että turvallisuus- ja varautumisjärjestelyt toimeenpannaan ohjeistuksen mukaisesti sekä • antaa osana sisäisen valvonnan raportointia sekä toimintakertomuksessa tiedot turvallisuus- ja varautumisjärjestelyistä, keskeisistä johdopäätöksistä sekä myös selvityksen merkittävimmistä turvallisuuteen ja varautumiseen liittyvistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä.
Turvallisuuden ja varautumisen jaosto (tai muu hyvinvointialueen hallintosäännössä määritelty toimielin)	Vastaa turvallisuuden ja varautumisen käytännön ohjeistamisesta • ohjaa ja valvoo turvallisuuden ja varautumisen toimenpiteiden toteutusta, arvioi kehittämistarpeita sekä tekee tarvittaessa esityksiä aluehallitukselle • vastaa turvallisuuden ja varautumisen toimivuuden seurannasta hyvinvointialueen oman toiminnan, sopimustoiminnan ja liikelaitosten, tytäryhteisöjen ja soveltuvin osin säätiöiden osalta • valmistelee aluehallitukselle turvallisuutta ja varautumista koskevan toimintakertomukseen otettavan osion • valmistelee turvallisuuden ja varautumisen vuosittaisen raportin
Hyvinvointialuejohtaja	Vastaa siitä, että hyvinvointialueen sisäinen valvonta ja riskienhallinta on asianmukaisesti järjestetty
Toimialuejohtaja	Vastaa toimialansa toiminnasta ja taloudesta sekä johtaa ja kehittää toimintaa aluehallituksen/jaoston ja hyvinvointialuejohtajan alaisuudessa. • vastaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan, mukaan lukien oma-valvonta, varautuminen, hyvä hallinto, ja lainmukaisuus sekä sopimushallinnan toteutumisen toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta toimialallaan ja tulosalueellaan, ohjeistavat alaisiaan toimintayksiköitä sekä raportoivat aluehallituksen antamien ohjeiden mukaisesti
Vastuualue- ja toimintayksikköjohtajat	Vastaavat kukin osaltaan riskien tunnistamisesta, arvioinnista, riskienhallinnan toimenpiteiden toteutuksesta ja toimivuudesta sekä raportoivat aluehallituksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Kokonaisturvallisuudesta vastaava viranhaltija	Koordinoi varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävien ja toimeenpanon yhteensovittamista sekä raportoi aluevaltuustolle
Esimiehet	Varautuminen, valmiussuunnittelu ja riskienhallinta on kunkin yksittäisen, hyvinvointialueen palveluja tuottavan yhteisön toimivan johdon tehtävä hyvinvointialueen tai hyvinvointialuekonsernin periaatteiden, sopimusten, konserniohjeiden sekä linjattujen käytäntöjen mukaisesti

Taulukko 1. Varautumisen ja valmiussuunnittelun vastuut hyvinvointialueilla.

3.1.1. Kansallinen yhteinen varautuminen sekä toimialojen varautuminen kansallisella tasolla

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen toimialojen yhteistyöllä varmistetaan hyvinvointialueiden ja niitä kokoavien yhteistyöalueiden varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Kansallisiin riskeihin varautuminen ja niihin vastaaminen edellyttävät yhdenmukaisia käytäntöjä molemmilla toimialoilla sekä paikallisen, alueellisen ja kansallisen tason saumatonta yhteistyötä. Yhteinen varautumiseen liittyvä valmistelu varmistetaan kansallisella tasolla valtioneuvostossa. Sosiaali- ja terveysministeriö ja sisäministeriö tapaavat säännöllisesti ja käsittelevät yhteisiä varautumisen kysymyksiä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen ohjaus

Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin johtaa, valvoo ja yhteen sovittaa sosiaali- ja terveysministeriö (STM). STM koordinoi valtakunnallisesti sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä keskeisten viranomaisten, kuten esimerkiksi puolustusvoimien ja huoltovarmuusorganisaation kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriö ylläpitää ympärivuorokautista valmiuspäivystystä. Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalan laitoksilla eli Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella, Fimealla, Valviralla, STUK:lla ja Työterveyslaitoksella on omat vastuunsa ja tehtävänsä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Väestön toimeentulon turvaamisen osalta Kansaneläkelaitoksella on keskeinen rooli.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kerää ja analysoi valtakunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvaa STM:lle hyödyntäen alan tiedostoja ja rekistereitä (<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080668>) sekä osallistumalla toiminnan ohjaukseen. Lääkehuollon kansallista varautumista ja tilannekuvan muodostamista ohjaa, koordinoi ja yhteen sovittaa Fimea, joka analysoi keräämänsä lääkehuollon tiedon ja toimittaa lääkehuollon tilannekuvan STM:lle osaksi THL:n tuottamaa sote-palvelujärjestelmän kansallista kokonaiskuvaa.

Valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen kehittämistä käsittelee ja toimenpide-ehdotuksia antaa myös valtioneuvoston asettama Poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta (<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20111554>).

Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalan kansallinen yhteinen varautuminen tehdään ns. viiden yhteistyöalueen mallilla ja viisi valtakunnallista valmiuskeskusta huomioiden. Myös kansallisessa materiaalisessa varautumisessa hyödynnetään viiden alueen yhteistyötä.

Valmiussuunnittelua tehdään kansallisesti yhtenäisin periaattein ja kansallista VALSU-portaalia hyödyntäen.

Valtio voi osallistua sosiaali- ja terveydenhuollossa tarvittavan valtakunnallisen ja alueellisen valmiuden ja varautumisen kehittämiseen ja ylläpitämiseen maksamalla korvausta sosiaali- ja terveysministeriön nimeämälle ja valtuuttamalle taholle erillistehtävän hoitamisesta. Valtio voi osallistua poikkeuksellisten häiriötilanteiden hoitamiseen rahoittamalla sellaista toimintaa, jonka korvaaminen valtion varoista on erityisestä syystä tarkoituksenmukaista, eivätkä hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän voimavarat riitä tilanteen hoitamiseen.

Pelastustoimen varautumisen ohjaus

Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi valtakunnalliset strategiset tavoitteet kansallisia, alueellisia ja paikallisia tarpeita sekä onnettomuusuhkia ja muita uhkia vastaavan laadukkaan ja kustannusvaikuttavan pelastustoimen järjestämiselle. Strategisissa tavoitteissa määritellään muun ohessa pelastustoimen alueellisen ja valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen toteuttamiseksi.

Pelastustoimen varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin johtaa, valvoo ja yhteen sovittaa sisäministeriö. Sisäministeriö huolehtii pelastustoimen valtakunnallisista valmisteluista ja järjestelyistä, yhteensovittaa eri ministeriöiden ja toimialojen toimintaa pelastustoitessa. Sisäministeriö huolehtii pelastustoimen yleisestä kehittämisestä ja valtakunnallisesta strategisesta suunnittelusta; pelastustoiminnan valtakunnallisen johtamisvalmiuden ylläpitämisestä sekä pelastustoimen valtakunnallisesta suunnittelusta poikkeusolojen ja muiden häiriötilanteiden varalta sekä muusta toimialan varautumisesta.

Valtio voi osallistua pelastustoitessa tarvittavan valmiuden ylläpitämiseen hankkimalla sellaista erityiskalustoa tai rahoittamalla sellaista toimintaa, jonka hankkiminen tai rahoittaminen valtion varoista on erityisestä syystä tarkoituksenmukaista.

Sisäministeriön toimialaan kuuluu myös aluehallinnon yhteinen varautuminen poikkeusoloihin ja häiriötilanteisiin ja siihen kuuluvat keskushallinnon tehtävät. Sisäministeriön pelastusosasto käsittelee tähän kuuluvat asiat. Näihin sisältyvät muun muassa seuraavat asiakokonaisuudet:

- riskien ja uhkien arvioinnin kehittäminen;
- aluehallinnon varautumiskoulutuksen ja valmiusharjoitusten järjestämisen valtakunnallinen ohjaus;
- alueellisen varautumisvalmiuden seuranta.

3.1.2. Yhteistoiminta-alueiden tehtävät

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueet

Hyvinvointialueiden järjestämän sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä ja yhteistyötä varten on viisi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöaluetta. Kunkin yhteistyöalueeseen kuuluvat hyvinvointialueet säädetään valtioneuvoston asetuksella. Yhteistyöalueelle laaditaan hyvinvointialueiden yhteistyösopimus. Varautumisen ja valmiussuunnittelun osalta järjestämislaki edellyttää hyvinvointialueiden yhteistyötä yhteistyöalueittain häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumisen sekä 51 §:n 2 momentissa tarkoitetun valmiuskeskuksen toiminnan järjestämisen osalta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen tehtävänä on yhteistyöalueellaan:

1. koota ja analysoida tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteista ja niiden uhkista;
2. muodostaa ja ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän valmiutta kuvaavaa tilannekuvaa, joka sisältää tiedot palvelujärjestelmän toiminnasta ja kuormituksesta, henkilöstö- ja materiaaliressusseista ja tukipalveluiden toiminnasta;
3. jakaa salassapitosäännösten estämättä yhteistyöalueensa hyvinvointialueille sekä aluehallintovirastoille niiden tehtävien hoitamista varten 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut tilannekuvatiedot;
4. jakaa salassapitosäännösten estämättä muille sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksille ja sosiaali- ja terveysministeriölle 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut tilannekuvatiedot valtakunnallisen tilannekuvan luomiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yliopistollista sairaalaa ylläpitävien hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän keskinäisestä työnjaosta koskien valmiuskeskusten tehtäviä. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 36 §:n mukaista asetusta, joka koskee hyvinvointialueiden yhteistyösopimusta. Asetuksen myötä tullaan antamaan tarkempia säännöksiä siitä, mistä valmiuteen ja varautumiseen liittyvistä asioista tulee hyvinvointialueiden sopia yhteistyösopimuksessa.

Käytännössä yhteistyöalueen hyvinvointialueiden valmiussuunnittelun tulee olla yhtenäistä ja huomioida mm. sosiaali- ja terveydenhuollon resurssien käyttäminen yhden hyvinvointialueen voimavarat ylittävissä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tätä tarkoitusta varten yhteistyöalueelle tarvitaan valmiutta ja varautumista tukevat yhteistyörakenteet. Valmiuskeskusten tukee toiminnallaan koko yhteistyöalueen hyvinvointialueita.

Pelastustoimen yhteistoiminta-alueet ja koottavat tehtävät

Pelastustoimessa ei lainsäädännön pohjalta ole määritelty yhteistoiminta-alueita, mutta pelastustoimen järjestämislaissa on säädetty, että seuraavia pelastustoimeen kuuluvia hyvinvointialueen tehtäviä voidaan koota hyvinvointialueesta annetun lain 7 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla suurempiin kokonaisuuksiin yhden tai useamman hyvinvointialueen järjestettäväksi:

1. valtakunnalliset ja alueelliset tilanne- ja johtokeskusjärjestelyt ja muu pelastustoiminnan johtamisen edellytyksenä oleva erityisvalmius;
2. kemiallisten ja säteilytilanteiden ja muun vaativan pelastustoiminnan edellytyksenä oleva erityisvalmius;
3. merellinen pelastustoiminta;
4. öljyvahinkojen torjunta merialueen rannikolla ja saaristossa sekä laajoilla sisävesialueilla;
5. pelastustoimeen kuuluvan kansainvälisen avun antamisen tai vastaanottamisen edellytyksenä oleva erityisvalmius;
6. pelastustoimen poikkeusoloihin varautumisen edellytyksenä olevat materiaaliset valmiudet ja poikkeusolojen toiminnan etukäteisvalmisteluiden alueellinen koordinaatio.

3.1.3. Konsernitason varautuminen

Konsernitason varautumisella tarkoitetaan tässä asiakirjassa hyvinvointialueiden ja kuntien sisäistä konsernitasolla toteutettavaa varautumista ja valmiussuunnittelua sekä

hyvinvointialueen tai kunnan konsernin varautumiseen liittyvää ulkoista yhteistyötä varautumisen ja valmiussuunnittelun kysymyksissä. Konsernitasoisella varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteistyöllä sekä koordinoinnilla varmistetaan hyvinvointialueen tai kunnan järjestämisvastuulle kuuluvien elintärkeiden toimintojen turvaaminen ja lakisääteisten palvelujen jatkuvuuden varmistaminen niin arjessa, normaaliolojen häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissa.

Konsernitasoisella varautumisella ei tarkoiteta tässä ns. alueellista yhteistä varautumista siten kuin esim. aiemman maakuntauudistuksen lainsäädännön valmistelussa oli maakuntien tehtäväksi suunniteltu alueellisen varautumisen koordinaatiotehtävä, vaan varautumisen toimintoja ja yhteistyötä tarkastellaan tässä asiakirjassa nykylainsäädännön määrittämien hyvinvointialueiden ja kuntien varautumisvelvoitteiden sekä lakisääteisten tehtävien pohjalta.

Hyvinvointialueilla ja kunnilla on lakisääteinen velvoite varautua häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin siten, että yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja konsernin päätöksenteon menettelyt turvataan mahdollisimman häiriöttömästi. Konsernihallinnon tehtävä on valmistella varautumisen ja turvallisuussuunnittelun periaatteet koko konsernille sekä valmistella tarvittavat valmiussuunnitelmat, joilla luodaan yhteiset periaatteet konsernin varautumiselle. Periaatteista päättää hyvinvointialueen aluevaltuusto (kts. 3.1) tai kuntakonsernissa kunnanvaltuusto.

Samalla hyvinvointialueen tai kunnan konsernihallinto itse varautuu omien toimintojensa osalta ja noudattaa samoja strategisella tasolla päätettyjä varautumisen periaatteita omassa toiminnassaan. Konserniohjeeseen tulisi kirjata riittävällä tavalla varautumisen velvoitteet esimerkiksi tukipalveluiden ja kriittisten toimintojen jatkuvuuden varmistamisen osalta. Konsernihallinnon tulee myös huolehtia varautumisen yhteensovittamisesta hyvinvointialueiden välillä sekä yhteistyöstä muihin viranomaisiin ja toimijoihin.

Kunnat ylläpitävät osaltaan yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta ja kunnilla on myös tärkeä rooli yhteiskunnan huoltovarmuuden ylläpitämisessä. Kuntalaki määrittää keskeiset kuntakonsernin toimielinten tehtävät ja vastuut varautumisen sekä riskienhallinnan osalta. Kunta voi lisäksi hallintosäännössään antaa tarkempia ohjeita riskienhallinnan ja varautumisen vastuista.

Hyvinvointialueen tai kunnan konsernitasoinen varautuminen sisältää esimerkiksi seuraavia toimintoja tai koko konsernin toiminnot kattavia varautumisen yhteistyön muotoja:

- Konsernitason yleiset periaatteet, strategiat ja tavoitteet sekä konserniohjaus
- Periaatteelliset linjaukset varautumisen ja turvallisuuden kysymyksissä
- Päätöksenteko hallintosäännön mukaisesti
- Valmiussuunnittelun yhteensovittaminen toimialojen välillä
- Konsernin yhteinen tilannekuva
- Konsernin materiaallinen valmius ja huoltovarmuus
- Konsernin yhteiset periaatteet sopimusperusteisen varautumisen osalta
- Harjoitusyhteistyö konsernitasolla ja yhdyspinnoilla

Lisäksi konsernitasoisen varautumisen yhdyspinnoilla on hyödyllistä huomioida ja riittävällä tavalla yhteensovittaa toiminnan jatkuvuuden kannalta kriittiset toiminnot:

- Tiedonvaihto ja tietotarpeet yhteistyössä alueellisten tilanne-, johto- ja valmiuskeskusten kanssa
- Hyvinvointialueiden tai kuntien välinen yhteistyö huoltovalmiuden kysymyksissä
- Hyvinvointialueiden ja kuntien väliset yhteistyörakenteet valmiussuunnittelun kysymyksissä
- Yhteistyön kehittäminen kansallinen-alueellinen-paikallinen akselilla
- Yhteistyö muiden viranomaisten, elinkeinoelämän ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa
- Kehittämistarpeiden tunnistaminen lainsäädännön, toimivaltuuskysymysten tai resursien osalta

Poliittisen päätöksenteon vastuut ja poliittisten toimijoiden keskinäinen työnjako varautumiseen liittyvissä kysymyksissä määritellään kunkin hyvinvointialueen tai kunnan hallintosäännössä.

3.1.4. Toimialakohtainen varautuminen

Toimialakohtaisella varautumisella tarkoitetaan toimialojen toteuttamaa varautumisen toimintaa sekä sen toimialan sisäistä johtamista ja ohjausta. Toimialakohtaisesta varautumisen toimeenpanosta hyvinvointialueilla vastaa toimialajohtaja ja toimialojen varautumisen sisällöt muodostuvat samoista asioista kuin varautumisen toiminta muutoinkin eli suunnittelusta, riskienhallinnasta (riskien tunnistamisesta, arvioinnista ja riskienhallinnan toimenpiteiden toteutuksesta), sopimushallinnasta, raportoinnista sekä yhteistyöstä toimialallaan ja tulosalueellaan.

Pelastustoimi

Pelastustoimella on lakisääteisen riskiperusteisen palveluiden mitoituksen veloitteen vuoksi olemassa vahva kyvykkyys ja kokemus toimintaympäristöanalyysi- sekä riski- ja uhka-arviointityöhön. Toisaalta pelastustoimen palvelut ovat itsessään vahvasti kytköksissä turvallisuuden edistämiseen, toimintavalmiuden ylläpitoon erilaisten onnettomuus- ja häiriötilanteiden varalle. Myös yhteistoiminta erilaisissa onnettomuus, uhka- ja häiriötilanteissa on itsestään selvä osa pelastustoimen palveluiden järjestämistä ja palvelutuotantoa. Pelastustoimen koordinoimaa yhteistyötä ja yhteistoimintaa on tehty pitkäjänteisesti esimerkiksi tilanne- ja johtokeskusyhteistyössä erilaisissa onnettomuus- ja häiriötilanteissa kuntien, sähkö- ja vedenjakeluyhtiöiden kanssa sekä muiden turvallisuusviranomaisten kanssa.

Toimialakohtaista varautumisen toimintaa on myös osaltaan määrittänyt se, että pelastuslaitokset ovat sopimusperusteisena palveluna tuottaneet laajasti kunnille varautumisen ja valmiussuunnittelun tukea, koulutuspalveluita sekä moniammatillisia asiantuntijapalveluita esimerkiksi riskienarviointiin, harjoitustoimintaan, turvallisuuskoulutuksiin ja ennakointiin liittyen. Pelastustoimen toimialakohtainen varautuminen kytkeytyykin toisaalta tiiviisti lakisääteisten pelastustoimen tehtävien ja palveluiden jatkuvuuden varmistamiseen sekä toisaalta tiiviiseen toimialojen väliseen yhteistyöhön ja yhteistoiminnan perinteeseen varautumisen, valmiussuunnittelun, huoltovarmuuden ja riskienhallinnan osa-alueilla.

Sosiaali- ja terveystoimi

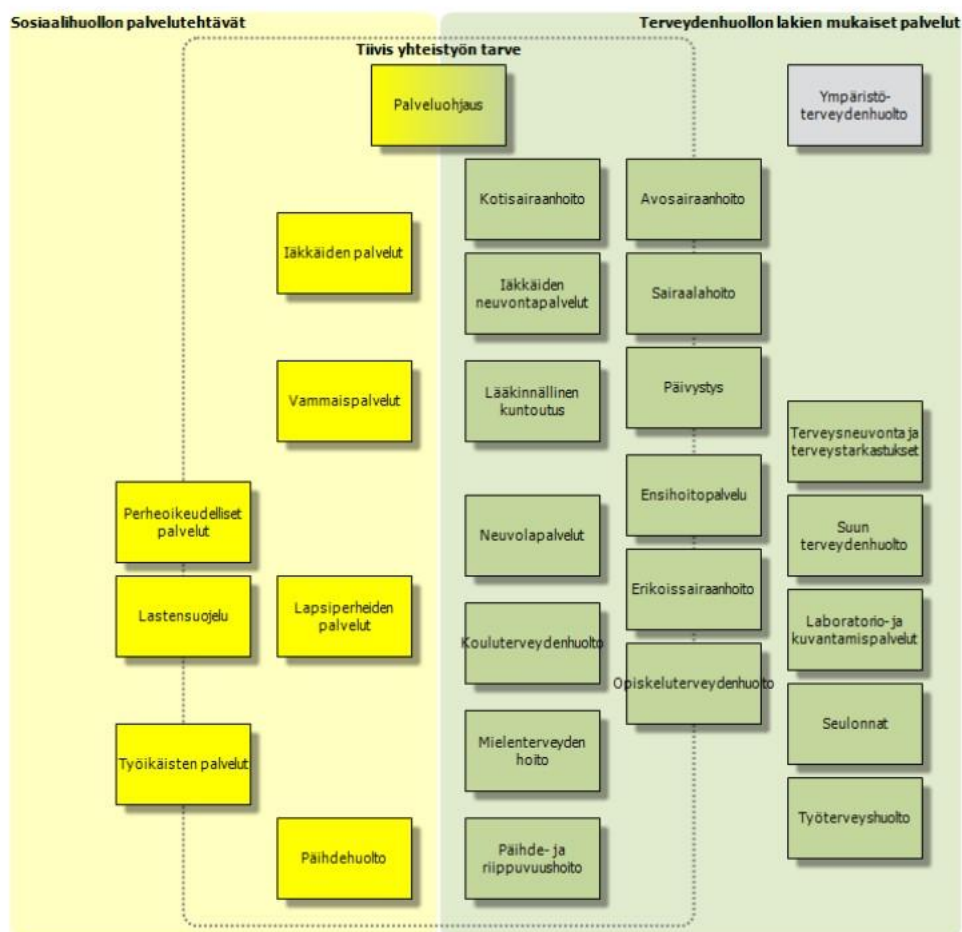
Sosiaali- ja terveydenhuollolla tarkoitetaan hyvinvointialueen vastuulla olevia lakisääteisiä sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tehtäviä ja palveluja sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Hyvinvointialue vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan ja on järjestämisvastuussa asukkaidensa sosiaali- ja terveydenhuollosta. Hyvinvointialueen on varmistettava palveluiden järjestämisen jatkuvuus niin häiriötilanteissa kuin

poikkeusoloissa. Palveluiden jatkuvuus on turvattava myös silloin, kuin palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta. Varautumisessa on huomioitava erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon muodostama kokonaisuus sekä yhteistyö ympäristöterveydenhuollon kanssa. Häiriötilanteiden hallinta on sosiaali- ja terveydenhuollon jokapäiväistä toimintaa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisessa on huomioitava sosiaali- ja terveydenhuollon riippuvaisuus erilaisista tukipalveluista ja toimivasta infrastruktuurista. Sosiaali- ja terveydenhuolto on riippuvainen hoitotarvikkeista, laitteista ja lääkkeistä, joten varautumisessa tulee huomioida riittävä materiaallinen ja lääkehuollollinen varautuminen ja niihin liittyvä yhteistyö yhteistyöalueilla. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuolto tuottaa välttämättömiä ja ympärivuorokautisia palveluita haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille joko kotiin annettuina tai laitoksissa tuotettuina palveluina.

Sosiaali- ja terveydenhuollon toiminta tarvitsee riittävät resurssit materiaalien, tilojen ja erityisesti henkilöstön osalta. Sosiaali- ja terveydenhuolto on riippuvainen monista yhteiskunnan yhteisistä toiminnoista, kuten sähkönsaannista, jätehuollosta ja digitaalisesta turvallisuudesta. Tietojärjestelmien kyberturvallisuus ja kriittisten järjestelmien tunnistaminen ovat keskeistä jatkuvuuden hallintaa. Potilas- ja asiakastietojen käytettävyyttä sekä lääkkeiden toimitusprosessia varmistavat Suomessa Kanta-palvelut. Useat sähköiset järjestelmät ovat keskeisiä myös väestön toimeentulon turvaamisen kannalta.

Sosiaali- ja terveydenhuollolle kuuluvat myös väestön toimeentulon viimesijainen turvaaminen sekä väestön perushuolto ja tilapäinen majoittaminen. Tämä edellyttää poikkeusolojen osalta erityisiä järjestelmiä, yhteistyötä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa sekä materiaalista varautumista ja sopimuksia palveluntuottajien kuten päivittäistavarahuollon ja majoitusliikkeiden kanssa. Riittävä hätämajoituskapasiteetti ja siihen liittyvä materiaali tulee varmistaa. Sosiaali- ja terveysministeriö tulee antamaan häiriö-tilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumisesta tarkempia säännöksiä asetuksella.

Kuva 4. Sosiaalihuollon palvelutehtävät ja terveydenhuollon palvelut. Lähde: Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastietojen kansallinen kokonaisarkkitehtuuri 3.0. THL 4/2023.

3.2. Varautumistoimintojen järjestely ja valmiussuunnittelu

Tässä asiakirjassa varautumistoimintojen järjestelyä kuvataan yhteiskunnallisen muutostilanteen lähtökohdasta, jossa sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen palvelujen järjestämisvastuu siirtyi kunnilta ja sairaanhoitopiireiltä 1.1.2023 toimintansa aloittaneille hyvinvointialueille. Hyvinvointialueiden varautumisen ja valmiussuunnittelun periaatteet, toimintamallit sekä järjestelyt on kuvattu tässä asiakirjassa yleisellä tasolla siten, että ne olisivat sovellettavissa myös muissa mahdollisissa julkishallinnon organisaatioiden yhdistymiseen tai toimintojen integraatioihin liittyvissä tilanteissa.

Valmiussuunnittelulla tarkoitetaan normaalioloissa tapahtuvaa varautumisen suunnittelua, jonka tuotoksena syntyy varautumisen ja jatkuvuuden varmistamisen toiminnan yhteen koava *valmiussuunnitelma*.

Hyvinvointialueiden varautumissuunnittelu on laaja kokonaisuus, jossa yhteensovitetään sosiaali- ja terveydenhuollon toimintojen, pelastuslaitosten sekä erityispalveluiden valmiutta ja jatkuvuudenhallintaa. Lisäksi on huomioitava koko konsernin varautuminen, varautuminen sopimuksissa sekä varautuminen hyvinvointialueiden välillä. Tämän oppaan liitteessä 6. on kuvattuna mallipohja hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleisen osan sisällöstä.

Käytännössä sosiaali- ja terveystoimen toimialakohtaiset valmiussuunnitelmasisällöt kuvataan VALSU portaaliin, joka on STM:n ylläpitämä selainpohjainen valmiussuunnittelun alusta.

Häiriötilanteet usein aiheuttavat vaikutuksia useille toimialoille, jolloin hyvinvointialueiden täytyy tehdä kiinteää varautumisen yhteistyötä mm. kuntien ja viranomaisten kanssa. Lisäksi hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen velvoite edellyttää tapaturmien, onnettomuuksien ja rikosten ennalta ehkäisemiseen tähtäävää turvallisuustyötä.

Varautuminen edellyttää strategisen tason päätöksentekoa ja suunnittelua sekä operatiivisen tason toimeenpanoa, harjoittelua, verkostojen ylläpitoa ja jatkuvaa kehittämistoimintaa.

Valmiussuunnittelun sisältöjä

- Olemassa olevien valmius- ja varautumismallien tarkastelu
- Varautumisen ja valmiuden suunnittelu ja toteuttaminen hyvinvointialueen sisällä sekä hyvinvointialueiden välillä ml. jatkuvuuden hallinta
- Alueellisten varautumis- ja pandemiasuunnitelmien laatiminen
- Varautumisen yhdyspintojen määrittäminen kuntien kanssa ja sopiminen vastuista ja toimintamalleista
- Konsernihallinnon sisäinen toimialojen, laitosten yms. varautuminen ja varautumistoi-
mien yhteensovittaminen
- Konsernihallinnon varautumistoimet ja niiden valmistelu

Kuva 5. Hyvinvointialueen valmiussuunnittelun vaiheet.

3.3. Varautumisen yhteistyö ja toimijat

Hyvinvointialueen sisäisten toiminnan tasojen lisäksi varautumisen ja valmiussuunnittelun kokonaisuudessa tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä yhteiskunnan eri toimijatasojen välillä sekä yhteistoimintaa toimialojen ja viranomaisten välillä, jotka osaltaan tuottavat yhteiskunnan elintärkeitä palveluita ja toimintoja. *Yhteistyöllä* tarkoitetaan yhteistä tekemisen muotoja, jotka muodostuvat yhteistoiminnasta sekä yhteisten suorituskykyjen kehittämisestä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. *Yhteistoiminnalla* taas tarkoitetaan yhteisen tekemisen

muotoja, joka muodostuu yhteensovittamisesta sekä resurssien jakamisesta yhteisen päämäärän saavuttamiseksi (Kokonaisturvallisuuden sanasto).

Varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyviä yhteistyön tasoja ovat kansallinen yhteistyö, yhteistoiminta-alueen yhteistyö, hyvinvointialueiden ja kuntien konsernitason yhteistyö, toimialatasoinen yhteistyö sekä verkostomainen yhteistyö, jota voi olla kaikilla edellä mainituilla toiminnan tasoilla. Yhteistyön eri tasoja varautumisen ja turvallisuuden kysymyksissä on havainnollistettu kuvassa 6.

Kuva 6. Yhteistyön tasot varautumisen ja turvallisuuden kysymyksissä.

Kansallinen yhteistyö

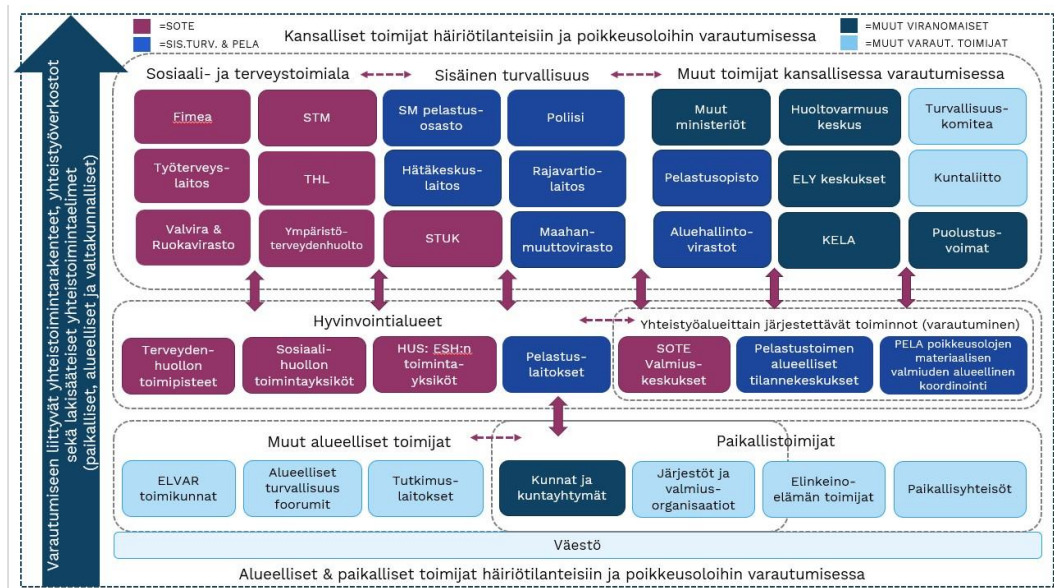
- Kansallisen tason eri toimijoita ja yhteistyötahoja ovat esimerkiksi Suomen hallitus, Valtioneuvoston tilannekeskus, hallinnonalakohtaiset ministeriöt, Huoltovarmuuskeskus, Poliisihallitus, Puolustusvoimat, Rajavartiolaitos, Maahanmuuttovirasto, Häätäkeskuslaitos, Turvallisuuskomitea, Kuntaliitto, kansalliset verkostotoimijat ja kansalliset tai kansainväliset järjestötoimijat
- Kunkin toimijan tehtävät määrittyvät lakisääteisten tehtävien ja toimivaltuuksien pohjalta ja rooli yhteistyössä toimijoiden lakisääteisiin ydintehtäviin pohjautuen
- Kansallisen tason yhteistyöelimet kuten neuvottelukunnat tukevat osaltaan toimivaltaisia kansallisen tason toimijoita esimerkiksi edistämällä yhteistyötä ja tekemällä esityksiä tai ehdotuksia valtakunnallisiksi toimialakohtaisiksi tavoitteiksi.

Yhteistoiminta-alueiden yhteistyö

- Yhteistyön toimijoita yhteistoiminta-alueilla ovat sosiaali- ja terveydenhuollon [yhteistyö-alueet](#), mahdolliset pelastustoimen yhteistyöalueet tai koottavia tehtäviä hoitavat pelastustoimen alueet. Muita keskeisiä yhteistyötahoja yhteistoiminta-alueiden varautumisen yhteensovittamisessa ovat Huoltovarmuuskeskuksen koordinoimat alueelliset ELVAR toimikunnat, Aluehallintovirastot, ELY-keskukset, muut viranomaiset aluetasolla (poliisi, Rajavartiolaitos, Maahanmuuttovirasto, Häätäkeskus), alueen kunnat, alueelliset turvallisuusfooromit ja muut mahdolliset alueelliset varautumisen, huoltovarmuuden ja turvallisuuden yhteistyörakenteet.
- Yhteistoiminta- tai yhteistyöalueet eivät ole itsenäisiä oikeushenkilöitä eikä niillä ole palvelujen rahoitus- ja/tai järjestämisvastuuta, vaan hyvinvointialueet vastaavat yhteistyön sisällöstä sekä tarvittavista hallinnollisista päätöksistä, joita yhteistyön toteuttaminen ja rahoittaminen edellyttävät. YT-alueiden tehtävät määrittyvät järjestämislainsäädännön pohjalta hyvinvointialueiden tekemien yhteistyö- tai yhteistoimintasopimusten mukaisesti.

Konsernihallinnon sisäinen ja ulkoinen yhteistyö

- Konsernitason toteutettavan varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteistyön toimijat määrittyvät kyseessä olevan konsernin toimialojen ja lakisääteisten tehtävien pohjalta. Konsernitason varautumisen ja valmiussuunnittelun *sisäisen yhteistyön toimijoita* ovat esimerkiksi kunnan tai hyvinvointialueen johto, konsernin turvallisuudesta vastaava viranhaltija, toimialajohtajat sekä toimialojen varautumisesta, turvallisuudesta ja valmiussuunnittelusta vastaavat toimijat. Konsernin sisäisessä yhteistyössä tulee huomioida riittävällä tavalla myös yhteistyö ja vuoropuhelu esimerkiksi konsernin kriittisestä materiaalista, logistiikasta, tilaturvallisuudesta, viestinnästä, hankinnoista ja sopimustenhallinnasta vastaavien tahojen kanssa.
- Konsernitason varautumisen ja valmiussuunnittelun *ulkaisen yhteistyön toimijoita* ovat esimerkiksi kunnan tai hyvinvointialueen johto, konsernin turvallisuudesta vastaava viranhaltija, alueen kunnat, elintärkeiden toimintojen ja palveluiden jatkuvuuden kannalta keskeiset yhteistyötahot kuten alueen sähkö- ja vedenjakeluyhtiöt, muut viranomaiset (poliisi, Rajavartiolaitos, Maahanmuuttovirasto, Häätäkeskus), huoltovarmuuden ja toiminnan jatkuvuuden kannalta alueen kriittiset elinkeinoelämän toimijat (esim. polttoainejakeluyhtiöt, lääke- ja ruokahuollon toimittajat ja muiden kriittisten materiaalien tai palveluiden toimittajat), ELY-keskus, Aluehallintovirasto sekä muut konsernitason toiminnan kannalta keskeiseksi tunnistetut alueen yhteistyötahot, sidosryhmät, valmiusorganisaatiot ja järjestöt.

Kuva 7. Varautumisen toimijat, joiden välillä yhteistyö, työnjako ja tiedonvaihto tulee varmistaa hyvinvointialueiden häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumisessa.

4. Toimeenpano ja toteutus

Kuva 8. Varautumisen prosessi. Lähde: Turvallisuuskomitea, YTS 2017.

4.1. Johtaminen

Johtaminen on kokonaisturvallisuuden näkökulmasta yksi yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista, joka luo pohjan muiden toimintojen turvaamiselle. Johtamiskyky on kyettävä turvaamaan kaikissa tilanteissa ja kaikilla toimintatasoilla. Tehokas häiriötilanteiden hallinta edellyttää tiivistä yhteistyötä johtamisen, tilannekuvan ja viestinnän välillä (Turvallisuuskomitea, YTS 2017).

Varautumisen ja valmiussuunnittelun kannalta on keskeistä, että hyvinvointialueen hallintosäännössä on huomioitu johtamisjärjestelmän, toimivallan sekä toiminnan järjestämisen tasoilla keskeiset kirjaukset koskien riskienhallintaa, sisäistä valvontaa, kokonaisturvallisuutta, varautumista, sopimusten hallintaa, vastuita. Hyvinvointialueen hallintosäännön varautumiseen, turvallisuuteen ja riskienhallintaan erityisesti kohdentuvat sisällöt on koottu liitteeseen 1.

Kunnan varautumisen johtaminen -oppaaseen (Kuntaliitto, 2020) on koottu yleisellä tasolla tietoa varautumisen johtamisesta. Opas on suunnattu kuntajohdolle mutta sisällön puolesta opas soveltuu varsin hyvin myös tulevien hyvinvointialueiden johdon käyttöön. Kuntaliitto on vuoden 2022 aikana tuottanut osana Sote-muutostukea suosituksia hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyön johtamisen rakenteiden ja toimintamallien suunnittelun tueksi, jotka ovat osin sovellettavissa myös varautumisen toimintojen tarkastelussa: [Kuntaliitolta suosituksia hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyön johtamiseen | Kuntaliitto.fi](#)

4.2. Tilannekuva

Tilannekuva ja tilannetietoisuus sekoitetaan käsitteinä usein keskenään. *Tilannetietoisuus* tarkoittaa ihmisen (yksilön tai ryhmän) käsitystä hänen ympärillään tapahtuvasta ja tilannekuva taas tarkoittaa jotakin koottua tiedostoa, asiakirjaa tai järjestelmän avulla tuotettua havainnoivaa kuvaa tilanteesta.

Tilannekuva on koottu kuvaus vallitsevista olosuhteista, käsillä olevan tilanteen synnyttäneistä tapahtumista, tilannetta koskevista taustatiedoista ja tilanteen kehittymistä koskevista arvioista sekä eri toimijoiden toimintavalmiuksista. Tilannekuvaa tarvitaan päätöksenteon

tueksi. Tilannekuva voidaan käsittää myös suppeammin tarkoittamaan vain esimerkiksi karttaa ja suullista tai kirjallista tietoa esillä olevasta tilanteesta (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017).

Toisin sanoen tilannekuva on johtamisen apuväline, jonka tarkoitus on tukea resurssien käyttämistä sekä toimia päätöksenteon tukena. Tilannekuvaa käytetään myös tilanteen ja sen seurausten arvioinnissa. Tilannekuva on tilannetiedon pohjalta muodostettu kooste, jota voidaan välittää teknisten apuvälineiden avulla esimerkiksi johtokeskukseen sekä jakaa muiden viranomaisten kanssa. Tilannekuvaa voidaan käyttää konkreettisena havainnollistajana muodostettaessa tilannetietoisuutta.

Tilannekuvan luominen ja ylläpitäminen hyvinvointialueella

Tilannetiedon koonti ja tietovirrat tulee varmistaa osana valmiussuunnittelua. Käytännössä tilannekuvan luominen ja ylläpitäminen kuuluu eri tasoillaan usealle eri toimijalle ja vastuista sopiminen on keskeistä sujuvan toiminnan kannalta niin päivittäistoiminnoissa kuin häiriötilanteissa ja poikkeusoloissakin.

Toimialakohtaista tilannekuvaa kootaan erikseen sovittavalla tavalla hyvinvointialueille perustettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksissa, pelastustoimen tilanne- ja johtokeskuksissa sekä alueen muiden viranomaisten tilannekeskuksissa.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä edellyttää, että yliopistollista sairaalaa ylläpitävälle hyvinvointialueelle perustetaan sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus, joka palvelee yhteistyöalueensa hyvinvointialueita. Velvoitteet valmiuskeskusten perustamiseen sekä niiden tehtäviin on määritelty lainsäädännössä (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, 612/2021). Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella ja HUS-yhtymässä tulee yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten olla sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus.

Pelastustoimessa tilanne- ja johtokeskuspalveluilla tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu pelastustoiminnan johtamisen tukemisen toimenpiteistä, tilannekuvan muodostamisesta ja jakamisesta sekä valmiuden ylläpitämisen ja tehostamisen toimenpiteistä. Pelastustoimen tilannekeskus tukee pelastustoiminnan johtajaa väestön varoittamisen tehtävässä annettujen toimeksiantojen mukaisesti.

Laki pelastustoimen järjestämisestä mahdollistaa pelastustoimen yhteistoiminta-alueittain järjestettäväksi suuremmissa kokonaisuuksissa kootusti valtakunnalliset ja alueelliset tilanne- ja johtokeskusjärjestelyt sekä muun pelastustoiminnan johtamisen edellytyksenä oleva erityisvalmiuden (Laki pelastustoimen järjestämisestä, 613/2021).

Pelastustoimen tilanne- ja johtokeskusten suorituskykyvaatimukset löytyvät kootusti pelastustoimen uudistushankkeessa tuotetusta [hankeraportista](#) (SM 2019:7).

4.3. Varautumistoimien yhteensovittaminen

Kansallinen yhteensovittaminen

- Kansallisten strategiat ja selonteot
- Kansalliset varautumisen periaatteet
- Kansallisten uhka- ja riskinarviotyön yhteensovittaminen toimialojen välillä
- Kansallisten tilannetietojärjestelmien yhteensovittaminen

Alueellinen yhteensovittaminen

Konsernihallinnon sisäisten toimialojen ja laitosten varautumistoimien yhteensovittaminen edellyttää varautumisen kehittämistä pidemmällä aikavälillä. Tämä tulee ottaa huomioon varautumisen periaatteista päätettäessä ja muissa strategisen tason valmiussuunnitelmissa, jotka antavat perustan yhteiselle varautumiselle, vastuille ja periaatteille koko hyvinvointialueella. Ohessa esimerkiksi huomioon otettavia asioita:

- Häiriötilanteen johtamisrakenne, johtoryhmien kokoonpano, vastuu ja päätösvalta
- Yhteinen näkemys riskeistä ja varautumisen prioriteeteista
- Viestintä (sisäinen viestintä - ulkoinen viestintä), viestintävastuu ja viestinnän keskittäminen häiriötilanteissa
- Varautumisen huomioiminen sisäisissä ohjausasiakirjoissa (konserniohje, henkilöstöhallinnon ohjeet (esim. perehdyttämisohje), sopimuksissa varautuminen)
- Varautuminen sopimuksissa - yhteiset käytännöt ja yhteinen tuki

4.4. Yhdyspinnat varautumisen toiminnassa

Varautumisen ja turvallisuuden yhdyspinnat

Varautumisen ja turvallisuuden yhdyspinnoilla tarkoitetaan palveluiden jatkuvuudenhallinnan sekä yleisen turvallisuuden ylläpitämiseksi tehtäviä toimenpiteitä ja valmiutta, jotka samanaikaisesti koskevat sekä kuntia että hyvinvointialueita. Jos normaaliolojen häiriötilanne tai poikkeusoloihin johtava tapahtuma vaikuttaa sekä kuntaan että hyvinvointialueeseen ja edellyttää yhteistoimintaa, on kysymys varautumisen ja turvallisuuden yhdyspinnasta. Sujuvaa yhteistoimintaa ja yhteistyötä edellytetään kaikissa tilanteissa myös eri viranomaisten välillä, joten hyvinvointialueen tulee sopia yhteistoimintamenettelyistä myös eri turvallisuusviranomaisten välillä (HVA pelastustoimi - poliisi / rajavartiolaitos / AVI / puolustusvoimat / ELY jne.). Myös rikosten, onnettomuuksien ja tapaturmien ennaltaehkäisy sekä ihmisten turvallisuuden tunteen parantaminen ovat sekä kuntien, hyvinvointialueiden ja muiden turvallisuusviranomaisten ennaltaehkäisevää työtä, johon liittyy useita yhdyspintoja.

Esimerkkejä varautumisen, jatkuvuudenhallinnan ja turvallisuussuunnittelun erilaisista yhdyspinnoista sekä vastauksia useimmin kysyttyihin kysymyksiin aihealueella löytyy: [Useimmin kysytyt kysymykset varautumisen ja turvallisuuden yhdyspinnoista | Kuntaliitto.fi](#)

Lisätietoa yhdyspinnoista ja esitysaineistoja varautumisen ja turvallisuuden yhdyspinnat aiheeseen liittyen: [Varautuminen, sisäinen turvallisuus ja yhdyspinnat | Kuntaliitto.fi](#)

Yhteistyö ja yhdyspinnat kuntien kanssa

Kunnilla ja hyvinvointialueilla on yhteiset asukkaat ja paljon yhteistyötarpeita. Verkostomaisessa yhteistyössä onnistuminen edellyttää kuntien ja hyvinvointialueen johtamisjärjestelmien yhteensovittamista eri tasoilla sekä sujuvia yhteistyötapoja sosiaali- ja terveydenhuollon, pelastustoimen sekä muiden viranomaisten tai toimialojen välille. Häiriötilanteiden hallinta ja toiminta erilaisissa päivittäisissä kriisi- ja häiriötilanteissa helpottuu, kun toimijat tuntevat myös paikallisolosuhteet. Yhteistyöllä ja yhteisellä harjoittelulla varmistetaan sujuva toiminta sekä selkeä vastuunjako myös poikkeusolojen toiminnassa.

Laajempien tai pitkäkestoisten häiriötilanteiden varalle voi olla luotuna erilaisia kuntien ja viranomaisten välisiä yhteistoimintasopimuksia sekä kuntien valmiuden kohottamiseen tai johtokeskusten perustamiseen liittyviä toimintamalleja kuten esimerkiksi sosiaali- ja

terveystoimen sekä pelastustoimen yhdyshenkilö- ja hälyttämisen käytänteitä. Palvelujen järjestämisvastuun siirtyessä kunnilta hyvinvointialueille on tärkeää huolehtia siitä, ettei järjestämisvastuun muutoksen myötä kadoteta häiriö- ja poikkeusoloihin varautumisen kanalta kriittisiä toimintamalleja, sopimuksia tai resursseja.

Tässä asiakirjassa on kuvattuna hyvinvointialueiden ja kuntien välisiä yhdyspintoja vain yleisellä tasolla. Hyvinvointialueen varautumistoimintojen järjestelyjen näkökulmasta tärkeimmät tarkasteltavat yhdyspinnat tulisi tunnistaa osana nykytilan kartoitusta (ks. 2.2) ja toiminnan mahdollisimman häiriötön jatkuvuus varmistaa erityisesti elintärkeiden palvelujen sekä niihin liittyvien kriittisten toimintojen osalta.

Hyvinvointialueiden yhteistyön sisällöt, joilla elintärkeät toiminnot turvataan

Keskeisiä sisältöjä, joissa yhteistyötä tulisi tiiviisti tehdä hyvinvointialueiden ja muiden yhteiskunnan toimijoiden välillä ovat esimerkiksi:

- Tilannetiedon jakamisen menettelyt ja järjestelmät sekä menettelyt yhteisen tilannekuvan muodostamiseksi
- Viranomaisten välisen riittävän tiedonvaihdon menettelyt (PEL TIKE/JOKE - SOTE valmiuskeskukset - kunnat) ml. yhteisen tilanneymmärryksen varmistaminen ja tilannekuvan välittämisen menettelyistä sopiminen
- Hyvinvointialueen materiaallinen valmius ja huoltovarmuus kattaen ostopalvelu- ja hankintasopimukset sekä muut sopimusperusteisen varautumisen menettelyt
- Hyvinvointialueiden välinen yhteistyö huoltovarmuuden kysymyksissä ml. polttoaineensaannin varmistaminen
- Valmiussuunnittelun yhteensovittaminen toiminnan kaikilla tasoilla
- Harjoitus- ja valmiuteen liittyvä koulutusyhteistyö ml. harjoitusskenaarioiden yhtenäistäminen
- Yhteistyön kehittäminen kansallinen-alueellinen-paikallinen akselilla
- Resurssien varaaminen häiriö- ja poikkeusolojen varalle (esim. logistiikka, henkilö-, ajoneuvo- ja tilavaraukset)
- Vaaratiedottaminen: Kunkin tilanteen osalta toimivaltainen viranomainen vastaa vaaratiedottamisesta mutta käytännön menettelytavoista kannattaa sopia yhteistyössä alueen pelastustoimen kanssa.
- Tiedottaminen muutoinkin kuin vaaratiedotteiden kautta (PEL TIKE/JOKE - HVA - kunnat) Esim. onnettomuuden vaikutukset kunnan tai hyvinvointialueen tuottamiin peruspalveluihin, logistiikkaan tai toimipisteiden saavutettavuuteen.

Konsernitason toiminnan yhdyspintoja ovat esimerkiksi:

- Varautuminen ja valmiussuunnittelu (ml. poikkeusolot ja väestönsuojelu)
- Tilannetietojärjestelmät ja tilannejohtaminen
- Hyvinvointi- ja turvallisuussuunnittelu
- Riskienhallinta
- Toimintaympäristöanalyysi ja ennakointi
- Häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin liittyvät koulutukset sekä harjoittelu

Toimialakohtaisia toiminnan yhdyspintoja ovat esimerkiksi:

- Yhteistyö kaavoituksessa ja rakennusvalvonnassa (pelastustoimi - kunnat)

- Väestönsuojelu (SOTE - pelastustoimi - kunnat)
- Sammutusvesihuollon järjestelyt (pelastustoimi - kunnat)
- Ikäihmisten hyvinvointi ja turvallisuus (SOTE - pelastustoimi - kunnat)
- Asumisen turvallisuus (SOTE - pelastustoimi - kunnat)
- Koulutus- ja sivistystoimi (SOTE - kunnat)
- Yhteistyö ympäristöterveydenhuollon toimintaan liittyen ja menettelyistä sopiminen häiriö- ja onnettomuustilanteisiin varautumiseksi (kunnat- pelastustoimi - SOTE)
- Talousveden saastuminen ja vesihuoltojärjestelmän toimintahäiriöt
- Tulvat, ympäristöonnettomuudet ja pitkäkestoinen kuivuus
- Kemikaalipäästöt ja säteilyvaaratilanteet
- Epidemian selvitystyöryhmä (ympäristöterveys - terveydenhuolto)
- Sosiaalihuollon palvelut (ns. ympärivuorokautinen hoito ja ikäihmisten palveluiden jatkuvuus ympäristöterveyden häiriötilanteissa)
- Toiminnanharjoittajien neuvonta ja ohjaus (ympäristöterveydenhuollon ja pelastusviranomaisten yhteistyö sekä yhteiset turvallisuuden tavoitteet)
- Valvontatoimintaan liittyvä yhteistyö mm. tilojen osalta (pelastustoimi - ympäristö- ja terveydensuojeluviranomainen)

Kuva 9. Häiriötilanteen aikaisen tilannekuvan rakentuminen: yhteistyö ja keskeiset yhdyspinnat.

5. Käsitteet

Häiriötilanne

on uhka tai tapahtuma, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa ja viestintää. Häiriötilanteita voi esiintyä niin normaalioloissa kuin poikkeusoloissakin. Häiriötilanne voi olla niin valtakunnallinen, alueellinen kuin paikallinenkin.

Jatkuvuudenhallinta

on huoltovarmuutta parantava organisaation prosessi, jolla tunnistetaan toiminnan uhat ja arvioidaan niiden vaikutukset organisaatiossa ja sen toimijaverkostossa sekä luodaan toimintatapa vakavien häiriötilanteiden hallinnalle, toiminnan jatkuvuudelle sekä organisaation toipumiselle. Jatkuvuudenhallinnalla tarkoitetaan myös *toiminnan* jatkuvuuden varmistamista, jolla parannetaan kykyä jatkaa palvelujen tuottamista hyväksytyllä, ennalta määritellyllä tasolla häiriötilanteen aikana ja sen jälkeen. Käytännössä jatkuvuudenhallinta liittyy saumattomasti varautumiseen tai on osa varautumisen kokonaisuutta.

Kriisinsietokyky

Kyky ylläpitää toimintakykyä muuttuvissa olosuhteissa sekä valmius kohdata häiriöitä ja kriisejä sekä kyky palautua niistä (valtioneuvoston puolustusselonteko 2017, 31).

Kokonaisturvallisuus

on tila, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu.

Pelastustoimi

Järjestelmä, jonka tarkoituksena on tärkeiden toimintojen turvaaminen, onnettomuuksien vähentäminen ja niiden seurausten rajoittaminen sekä ihmisten turvallisuuden parantaminen ja ihmisten pelastaminen onnettomuuden uhatessa tai tapahduttua.

Pelastustoiminnan johtaja

Yhden tai useamman pelastusmuodostelman tilanteenaikainen johtaja (Pelastustoiminnan käsitteitä 3/2016, 4).

Poikkeusolot

Valmiuslaissa tarkoitettu yhteiskunnan tila, jossa on niin paljon tai niin vakavia häiriöitä tai uhkia, että on tarpeen mahdollistaa viranomaisten tavanomaisesta poikkeava toimivaltuuksien käyttö.

Riskianalyysi

on toiminta, jossa tunnistetaan riskit ja arvioidaan vahinkotapahtuman todennäköisyys sekä odotettavissa olevat vahingot.

Riskienhallinta

on järjestelmällinen toiminta, joka sisältää riskianalyysin sekä tarvittavien toimenpiteiden suunnittelun, toteutuksen, seurannan ja korjaavat toimenpiteet. Riskienhallinnan keinoja

ovat riskin välttäminen, siirtäminen, pienentäminen jakamalla ja vahingontorjunnalla sekä riskin ottaminen.

Tilannekuva

on koottu kuvaus vallitsevista olosuhteista, käsillä olevan tilanteen synnyttäneistä tapahtumista, tilannetta koskevista taustatiedoista ja tilanteen kehittymistä koskevista arvioista sekä eri toimijoiden toimintavalmiuksista. Tilannekuvaa tarvitaan päätöksenteon tueksi. Tilannekuva voidaan käsittää myös suppeammin tarkoittamaan vain esimerkiksi karttaa ja suullista tai kirjallista tietoa esillä olevasta tilanteesta.

Turvallisuusselvitys

Suojelupoliisin tai puolustusvoimien tekemä selvitys henkilön taustoista tai organisaation vastuuhenkilöistä, tietoturvan tasosta ja sitoumusten hoitokyvystä.

Valmiussuunnittelu

on normaalioloissa tapahtuvaa varautumisen suunnittelua. Valmiussuunnittelu tulisi perustua keskeisiin kansallisen riskinarvion uhkakuihin. Hyvinvointialueiden käynnistyessä on tärkeää, että valmiussuunnitelmat päivitetään alueilla huomioiden tuleva hyvinvointialuearanne ja uuden lainsäädännön edellyttämät vastuut.

Varaaminen

Normaalioloissa valmiussuunnittelun yhteydessä tehtävä toimenpide, jolla henkilö, tila, rakennus, ajoneuvo, työkalu tai materiaali kohdennetaan viranomaisten määräämään käyttöön.

Varautuminen

on toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varautumisen toimenpiteitä ovat muun muassa riskien arviointi, valmiussuunnittelu, etukäteisvalmistelut, koulutus ja harjoittelu.

Väestönsuojelu

Aseellisen hyökkäyksen johdosta tapahtuva toiminta, jonka tarkoituksena on siviiliväestön suojeleminen hyökkäyksen vaaroilta ja auttaminen selviytymään hyökkäyksen välittömiltä vaikutuksilta sekä välttämättömien edellytysten luominen eloonjäämiselle.

Yhteiskunnan elintärkeä toiminta

Toiminto, joka on välttämätön yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja ovat johtaminen, kansainvälinen ja EU-toiminta, puolustuskyky, sisäinen turvallisuus, talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus, väestön toimintakyky ja palvelut sekä henkinen kriisinkestävyys.

Lähteitä ja linkkejä

Hyvinvointialueen hallintosääntömalli, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy 2023. Verkkojulkaisu: <https://www.hyvil.fi/wp-content/uploads/2023/03/Hyvinvointialueen-hallintosaanto-malli.pdf>

Kansallinen riskiarvio ja alueelliset riskiarviot vuodelta, sisäministeriö 2018. Verkkojulkaisu: <https://intermin.fi/pelastustoimi/varautuminen/kansallinen-riskiarvio>

Kokonaisturvallisuuden sanasto, Sanastokeskus 2017. Verkkojulkaisu: http://www.tsk.fi/tsk/fi/kokonaisturvallisuuden_sanasto_tsk_50-1089.html

Kunnan varautumisen johtaminen, Kuntaliitto 2020. Verkkojulkaisu: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2020/2071-kunnan-varautumisen-johtaminen>

Kunnan valmiussuunnitelman yleisen osan malli ja ohje sen käyttöön, Pelastusopisto 2012. Verkkojulkaisu: https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/2017/02/34760_kunnan_valmiussuunnitelman_yleisen_osan_malli_ja_ohje_sen_kayttoon_netti.pdf

Laki hyvinvointialueesta 611/2021. Ajantasainen lainsäädäntö, Finlex: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611>

Laki pelastustoimen järjestämisestä 613/2021. Ajantasainen lainsäädäntö, Finlex: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210613>

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021. Ajantasainen lainsäädäntö, Finlex: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2021/20210612#L7>

Linkkejä turvallisuussuunnittelua koskeviin aineistoihin:
<https://sisainenturvallisuus.fi/turvallisuussuunnittelu>
<https://rikksentorjunta.fi/julkaisut>

Ohjauskirje sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuden ja varautumisen kehittämisestä ja turvaamisesta siirryttäessä hyvinvointialuerakenteeseen, Sosiaali- ja terveysministeriö 2021. Verkkojulkaisu: <https://stm.fi/-/ohjauskirje-sosiaali-ja-terveydenhuollon-varautuminen-on-turvattava-siirryttaessa-hyvinvointialueiden-rakenteeseen>

Opas kunnan viestintään kriisi- ja erityistilanteissa. Kuntaliitto 2020. Verkkojulkaisu: [Opas kunnan viestintään kriisi- ja erityistilanteissa \(kuntaliitto.fi\)](https://www.kuntaliitto.fi/opas-kunnan-viestintaan-kriisi-ja-erityistilanteissa)

Pelastuslaki 379/2011. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379#L11P76>

Pelastustoimen ja siviilivalmiuden toimintaympäristöanalyysi sisäministeriö 18:2020. Verkkojulkaisu: [Pelastustoimen ja siviilivalmiuden toimintaympäristöanalyysi \(valtioneuvosto.fi\)](https://www.valtioneuvosto.fi/julkaisut/pelastustoimen-ja-siviilivalmiuden-toimintaymparistoanalyysi)

Sopimusperusteinen varautuminen. Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille, Sosiaali- ja terveysministeriö 2019:9. Verkkojulkaisu: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161629>

Sosiaali- ja terveysministeriön tuottamaa materiaalia sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun tueksi kootusti: <https://stm.fi/valmiusasiat>

Suosituksia hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyön johtamiseen. Kuntaliitto 2022.
Verkkojulkaisu: [Kuntaliitolta suosituksia hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyön johtamiseen | Kuntaliitto.fi](#)

Tilannekeskus- ja johtokeskuspalveluiden suorituskykyvaatimukset. Sisäministeriö 2019:7.
Verkkojulkaisu: [Tilannekeskus- ja johtokeskuspalveluiden suorituskykyvaatimukset \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Toivonen Juha, 2017. Tilannetietoisuuden luominen ja ylläpitäminen reaaliaikaisen tilannekuvan avulla. Savonia ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisu: [Tilannetietoisuuden luominen ja ylläpitäminen reaaliaikaisen tilannekuvan avulla - Theseus](#)

Valmius- ja jatkuvuudenhallintasuunnitelma. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille, Sosiaali- ja terveysministeriö 2019:10.
Verkkojulkaisu: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161627>

Valmiuslaki 1552/2011. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20111552#O2L17P122>

Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin 308/2023. Ajantasainen lainsäädäntö, Finlex: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230308>

Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta 309/2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230309>

Valtioneuvoston selonteko sisäisen turvallisuudesta, Valtioneuvosto 2021.
Verkkojulkaisu: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163149>

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Turvallisuuskomitea 2017.
Verkkojulkaisu: <https://turvallisuuskomitea.fi/yhteiskunnan-turvallisuusstrategia-2017/>

Liite 1. Lainsäädännön velvoitteet hyvinvointialueen varautumiselle ja turvallisuustyölle

- Hyvinvointialueilla on velvollisuus varautua (*laki hyvinvointialueista 150 §*).
- Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi valtakunnalliset tavoitteet alueellisen ja valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen toteuttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä pelastustoimessa (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä § 22, laki pelastustoimen järjestämisestä 8 §*).
- Hyvinvointialueen on varauduttava ennakoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 50 §*).
- Hyvinvointialueen on varautumisessaan varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 50 §*).
- Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella ja HUS-yhtymässä tulee yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten olla sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 51 §*).
- Hyvinvointialueella on velvollisuus antaa konserniohje varautumissuunnittelusta (*laki hyvinvointialueista 49 §*).
- Hyvinvointialueella on velvollisuus huomioida varautuminen hankintasopimuksissa (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 15 §*).
- Hyvinvointialueella on oikeus saada virka-apua (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä § 53*).
- Valtion korvaukset valmiuden ylläpitämiseen ja häiriötilanteiden hoitamiseen (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä § 52*).
- Hyvinvointialueilla on velvollisuus edistää hyvinvointia ja terveyttä yhteistyössä alueensa kuntien kanssa, asetettava strategiset tavoitteet hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi, seurattava alueensa asukkaiden elinoloja, raportoitava aluevaltuustolle vuosittain, sekä tehtävä yhteistyötä muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 7 §*).

Hyvinvointialueen varautuminen ja valmius lainsäädännössä

Laki hyvinvointialueista

49 §

Hyvinvointialueen tytäryhteisöjen toiminta ja konserniohje

Konserniohjeessa annetaan tarpeelliset määräykset ainakin:

2) konsernivalvonnan ja raportoinnin sekä riskienhallinnan järjestämisestä

8) hyvinvointialuekonsernin valmiussuunnittelusta, varautumisesta ja näiden yhteensovittamisesta hyvinvointialuekonsernissa.

132 §

Yhtiöittämisvelvollisuutta koskevat poikkeukset

Yhtiöttämisvelvollisuuden estämättä hyvinvointialue voi hoitaa omana toimintanaan 131 §:ssä tarkoitettua tehtävää, jos kyse on:

6) välittömästi valmiuslaissa (1552/2011) tarkoitettuun poikkeusoloja koskevaan varautumisvelvollisuuteen liittyvästä toiminnasta.

150 §

Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin

Hyvinvointialueen on valmiussuunnitelmin ja normaaliolojen häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muin toimenpitein huolehdittava siitä, että sen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä

15 §

Hankittavien palvelujen sopimusehdot ja varautuminen sopimuksen päättymiseen

Hankkiessaan palveluja 12 §:ssä tarkoitetulla tavalla sopimukseen perustuen hyvinvointialueen on varmistettava, että se pystyy huolehtimaan 8 §:ssä säädetyistä vastuistaan ja palvelutoiminnan jatkuvuudesta sopimuksen voimassa ollessa ja sen päättyessä sekä mahdollisissa sopimuksen rikkomis- ja häiriötilanteissa, muissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

5) häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin liittyvästä varautumisesta ja toiminnan jatkuvuuden hallinnasta;

8) sopimuksen päättymiseen ja sopimuksen rikkomis- ja häiriötilanteeseen liittyvästä varautumisesta ja toiminnan jatkuvuuden hallinnasta.

22 §

Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle

Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi valtakunnalliset strategiset tavoitteet yhdenvertaisen, laadukkaan ja kustannusvaikuttavan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle (sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet). Tavoitteiden tulee perustua sosiaali- ja terveysministeriön 31 §:ssä tarkoitettuun selvitykseen sekä mahdollisiin muihin väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja taloutta koskeviin seurantatietoihin. Lisäksi tavoitteissa on otettava huomioon valtioneuvoston asettamat julkisen talouden finanssipoliittiset tavoitteet.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisissa tavoitteissa on määriteltävä:

7) tavoitteet alueellisen ja valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen toteuttamiseksi.

36 §

Hyvinvointialueiden yhteistyösopimus

Samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden on tehtävä yhteistyösopimus valtuustokausittain. Yhteistyösopimuksen tarkoituksena on

varmistaa yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden työnjako, yhteistyö ja yhteensovittaminen siltä osin kuin se on tarpeellista hyvinvointialueiden lakisääteisten tehtävien toteutumisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuuden turvaamiseksi.

Yhteistyösopimuksen on edistettävä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuutta, tuottavuutta, laatua, asiakas- ja potilasturvallisuutta, tarpeenmukaisuutta, yhdenvertaista saatavuutta, kielellisiä oikeuksia sekä palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien toimivuutta. Sopimuksessa on lisäksi varmistettava, että yhteistyösopimuksen perusteella sosiaali- ja terveydenhuoltoa antavassa toimintayksikössä on tehtävän hoitamiseksi riittävät taloudelliset ja henkilöstövoimavarat sekä osaaminen.

Yhteistyösopimuksessa on sovittava, ottaen huomioon, mitä niistä on tässä laissa ja toisaalla säädetty, hyvinvointialueiden työnjaosta, yhteistyöstä ja yhteensovittamisesta:

10) häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumisessa sekä 51 §:n 2 momentissa tarkoitetun valmiuskeskuksen toiminnan järjestämisestä;

37 §

Yhteistyösopimuksen valmistelu ja toteutumisen seuranta

Yhteistyösopimus valmistellaan 36 §:n 3 momentin 10 kohdassa tarkoitettujen valmiuden ja varautumisen tehtävien osalta yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa.

7 luku

Valmius ja varautuminen

50 §

Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin

Hyvinvointialueen on varauduttava ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin.

Hyvinvointialueen on varautumisessaan varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta.

Mitä tässä pykälässä säädetään hyvinvointialueesta, sovelletaan myös HUS-yhtymään siltä osin kuin se järjestää terveydenhuoltoa. Lisäksi HUS-yhtymä koordinoi Uudenmaan alueella HUS-yhtymän ja hyvinvointialueiden varautumista toimien yhteistyössä Uudenmaan hyvinvointialueiden ja kuntien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa muiden hyvinvointialueiden kanssa.

Häiriötilanteisiin varautumisesta voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

50 §:n 4 momentin nojalla säädetty 2.3.2023

Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin 308/2023

36 §:n 5 momentin ja 37 §:n 5 momentin nojalla säädetty 2.3.2023

Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta 309/2023.

51 §

Varautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tehtävänä on sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueellaan ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Tätä tehtävää varten niillä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä yhteistyöalueensa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilta valmiussuunnittelun ohjaamisessa välttämättömät tiedot. Luovutettavat tiedot eivät saa sisältää henkilötietoja.

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella ja HUS-yhtymässä tulee yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten olla sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen tehtävänä on yhteistyöalueellaan:

- 1) koota ja analysoida tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteista ja niiden uhkista;
- 2) muodostaa ja ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän valmiutta kuvaavaa tilannekuvaa, joka sisältää tiedot palvelujärjestelmän toiminnasta ja kuormituksesta, henkilöstö- ja materiaaliresursseista ja tukipalveluiden toiminnasta;
- 3) jakaa salassapitosäännösten estämättä yhteistyöalueensa hyvinvointialueille sekä aluehallintovirastoille niiden tehtävien hoitamista varten 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut tilannekuvatiedot;
- 4) jakaa salassapitosäännösten estämättä muille sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksille ja sosiaali- ja terveysministeriölle 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut tilannekuvatiedot valtakunnallisen tilannekuvan luomiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yliopistollista sairaalaa ylläpitävien hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän keskinäisestä työnjaosta koskien valmiuskeskusten tehtäviä.

Valmiuskeskuksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä yhteistyöalueensa hyvinvointialueilta tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät palvelujärjestelmän toimintaa ja kuormitusta, henkilöstö- ja materiaaliresursseja ja tukipalveluiden toimintaa kuvaavat tiedot. Jos sosiaali- ja terveysministeriö on määrännyt 3 momentissa tarkoitetusta työnjaosta, oikeus saada tiedot ovat kuitenkin sillä valmiuskeskuksella, jolle sosiaali- ja terveysministeriö on tehtävän määrännyt. Luovutettavat tiedot eivät saa sisältää henkilötietoja.

Sosiaali- ja terveysministeriö muodostaa yhteistyössä valmiuskeskusten kanssa valtakunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvan. Sosiaali- ja terveysministeriöllä on oikeus saada valmiuskeskukselta 2 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut tilannekuvatiedot salassapitosäännösten estämättä sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaamiseksi normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Luovutettavat tiedot eivät saa sisältää henkilötietoja.

Kahta tai useampaa hyvinvointialuetta taikka HUS-yhtymää ja yhtä tai useampaa hyvinvointialuetta koskevassa häiriötilanteessa sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yhden kyseisestä hyvinvointialueista tai HUS-yhtymän häiriötilanteen koskiessa sitä johtamaan ja koordinoimaan tilannetta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Erityisen merkittävässä häiriötilanteissa sosiaali- ja terveysministeriö voi ottaa sosiaali- ja terveydenhuollon johto- ja koordinaatiovastuun itselleen.

52 §

Valtion korvaukset valmiuden ylläpitämiseen ja häiriötilanteiden hoitamiseen

Valtio voi osallistua sosiaali- ja terveydenhuollossa tarvittavan valtakunnallisen ja alueellisen valmiuden ja varautumisen kehittämiseen ja ylläpitämiseen maksamalla korvausta sosiaali- ja terveysministeriön nimeämälle ja valtuuttamalle taholle erillistehtävän hoitamisesta.

Valtio voi osallistua poikkeuksellisten häiriötilanteiden hoitamiseen rahoittamalla sellaista toimintaa, jonka korvaaminen valtion varoista on erityisestä syystä tarkoituksenmukaista, eivätkä hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän voimavarat riitä tilanteen hoitamiseen. Valtion korvaukseen sovelletaan valtionavustuslakia (688/2001).

53 §

Virka-apu

Poliisi, Puolustusvoimat, Rajavartiolaitos ja pelastusviranomaiset ovat velvollisia antamaan hyvinvointialueille ja HUS-yhtymälle niiden pyynnöstä normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa tarvittavaa virka-apua, silloin kun se on ihmisten hyvinvoinnin tai terveyden turvaamisen kannalta välttämätöntä. Hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö voi pyytää virka-apua.

50 §:n 4 momentin nojalla

Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin 308/2023

Laki pelastustoimen järjestämisestä

8 §

Valtakunnalliset tavoitteet pelastustoimen järjestämiselle

Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi valtakunnalliset strategiset tavoitteet kansallisia, alueellisia ja paikallisia tarpeita sekä onnettomuusuhkia ja muita uhkia vastaavan laadukkaan ja kustannusvaikuttavan pelastustoimen järjestämiselle. Tavoitteiden tulee perustua 15 §:ssä tarkoitettuun sisäministeriön selvitykseen sekä mahdollisiin muihin pelastustoimen toimintaa ja taloutta koskeviin seurantatietoihin. Lisäksi tavoitteissa on otettava huomioon valtioneuvoston asettamat julkisen talouden finanssipoliittiset tavoitteet.

Valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa on määriteltävä:

2) tavoitteet turvallisuuden edistämiseksi ja hyvinvointialueiden ja kuntien ja muiden toimijoiden väliselle tätä koskevalle yhteistyölle pelastustoimessa;

8) tavoitteet pelastustoimen alueellisen ja valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen toteuttamiseksi.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla

5 §

HUS-yhtymän järjestämisvastuu

HUS-yhtymällä on järjestämisvastuu jäljempänä 2 momentissa tarkoitetuista ja niistä terveydenhuollon palveluista, jotka on sovittu sen vastuulle 9 §:ssä tarkoitetussa HUS-järjestämissopimuksessa.

HUS-yhtymä vastaa seuraavien terveydenhuollon palvelujen järjestämisestä:

5) sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 50 ja 51 §:ssä tarkoitettu varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen tehtävät;

9 §

HUS-järjestämissopimuksen sisältö

HUS-järjestämissopimuksessa on sovittava, ottaen huomioon, mitä niistä on tässä laissa ja toisaalla säädetty:

8) yhteisistä toimenpiteistä häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseksi sekä kokonaisturvallisuuden kannalta riittävän valmiuden ylläpitämiseksi.

17 §

Helsingin kaupunkiin sovellettavat hyvinvointialueesta annetun lain ja kuntalain säännökset

Helsingin kaupungin valtuusto käyttää kuntalaissa tarkoitettua ylintä toimivaltaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävissä.

Helsingin kaupungin järjestäessä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tehtäviä sovelletaan, mitä säädetään hyvinvointialueesta annetun lain 7 §:ssä järjestämisvastuusta, 9 §:ssä palvelujen tuottamisesta, 10 §:ssä tuottamista koskevan vastuun toteuttamisesta ja sen valvonnasta, 11 §:ssä hyvinvointialueiden seurannasta ja laillisuusvalvonnasta, 12 §:ssä hyvinvointialueiden taloudesta osana julkisen talouden suunnitelmaa, 13 §:ssä hyvinvointialueen talouden ja -hallinnon neuvottelukunnasta, 16 §:ssä investointisuunnitelmasta, 21 §:ssä valtakunnallisesta toimitila- ja kiinteistöhallinnon osaamiskeskuksesta, 8 luvussa hyvinvointialueiden yhteistoiminnasta, 9 luvussa hyvinvointialueen liikelaitoksesta, 120 §:ssä hyvinvointialueen toiminnan, talouden ja palvelutuotannon seurannasta ja tietojen tuottamisesta ja 150 §:ssä varautumisesta häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin sekä 16 luvussa oikaisuvaatimuksesta ja muutoksenhausta. Muutoin sovelletaan kuntalakia, jollei jäljempänä toisin säädetä.

Lisäksi muuta huomioitavaa varautumiseen liittyvää lainsäädäntöä mm.

[HE 63/2022 vp \(eduskunta.fi\)](#)

[Pelastuslaki 379/2011 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Pelastuslain ja Pelastusopistosta annetun lain [muutoksia koskeva esitys](#)

Liite 2. Sopimusperusteinen varautuminen

Lainsäädäntö edellyttää, että hyvinvointialueen on varautumisessaan varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta ja että hyvinvointialueella on velvollisuus huomioida varautuminen hankintasopimuksissa.

Hyvinvointialueelle siirtyi erikoissairaanhoidosta ja kunnista laaja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotannon sopimuskokonaisuus, jossa on mukana hyvinvointialueen järjestämisvastuuseen kuuluvaa palveluhankintoja, mutta myös tukipalveluhankintoja, joiden merkitys järjestämisvastuuseen kuuluvan palvelun kannalta voi olla olennainen. Tyypillisimmin suurimmat kokonaisuudet ovat asumispalveluita kuten vanhusten ympärivuorokautinen hoiva sekä lasten huostaanoton ja vammaispalveluiden asumispalvelut. Tukipalveluista taas kiinteistöhuoltoon, ruokapalveluihin ja tietohallintoon liittyvät sopimukset lienevät kattavuudeltaan merkittävimpiä.

Sopimusperusteiseen varautumiseen liittyviä oppaita löytyy mm.

- Kuntaliiton 2022 julkaisema hankinnoissa varautumisen yleinen opas: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2178-varautuminen-hankinnoissa>.
- Hyvinvointialueille erikseen laadittu hankinnoissa varautumisen opas: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2200-hankittavien-palvelujen-sopimusehdot-ja-varautuminen-sopimuksen-paattymiseen>. Hyvinvointialueelle siirtyvät kilpailutetut sopimukset siirtyvät sellaisenaan ja niihin ei voi tehdä muutoksia ennen seuraavaa sopimuskautta.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon sopimuksissa varautumisen opas vuodelta 2019 löytyy sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuista (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4068-0>).

Sopimusten ja tuotannon kokonaisuus saattaa olla niin laaja ja asiakohtaista osaamista vaativa, että ensimmäisessä vaiheessa tulee keskittyä vain kriittisimpiin ja toimintaan eniten vaikuttaviin sopimuksiin. Varautumissuunnittelussa tulee luoda mekanismit, joissa uudelleen kilpailutettavissa sopimuksissa hankkija osaa huomioida varautumisen vaatimukset. Sopimuksissa varautuminen on syytä suhteuttaa myös palvelun kriittisyyteen ja alueellisiin riskiarvioihin. Lisäksi on huomioitava kokonaisuus - jos esimerkiksi ruokapalvelusopimuksia on useita, ei välttämättä ole edes tarkoituksenmukaista, että jokaisessa palvelusopimuksessa varauduttaisiin erikseen, vaan yhteen tuottajaan liittyvä ruokapalvelutuotannon häiriötilanne voi olla ratkaistavissa korvaavalla tuotannolla, johon hyvinvointialue on varautunut muulla tavoin.

Sopimukset voi ryhmitellä varautumisen ja turvallisuuden näkökulmasta esimerkiksi seuraavasti.

1. Sopimukset, joilla hankitaan hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvaa palvelua ja palvelun kohteena olevat henkilöt eivät välttämättä selviä yksin häiriötilanteen kohdatessa

- vanhusten ympärivuorokautinen hoito ja hoiva
- muut vanhusten asumispalvelut (esim. kuntoutus, intervalli)
- vanhusten kotihoidon palvelut
- lastensuojelun asumispalvelut

- vammaistenhuollon asumis- ja kuntoutuspalvelut

2. Sopimukset, joilla hankitaan hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvaa sairaanhoitopalvelua tai jotakin sen osaa, sopimuksiin voi liittyä myös lainsäädännöllisiä erityisvaatimuksia, sopimusten tulkinta vaatii lääketieteellistä asiantuntemusta

3. Sopimukset, joilla hankitaan huoltovarmuuden kannalta välttämättömiä tarvikkeita tai palveluita, sopimusten tulkinta vaatii lääketieteellistä asiantuntemusta

- lääkkeet, rokotteet
- terveydenhuollon välineistö
- hygienia- ja suojatarvikkeet
- laboratorio- ja kuvantamispalvelut

4. Sopimukset, joilla hankitaan kriittistä tukipalvelua

- kiinteistöjen huolto (kiinteistöjen hoitopalvelut, kulunvalvonta, sähkö- ja energiahuolto) - huomioitava sopimuksen mahdolliset vaikutukset erilaisissa tilanteissa, kuten sähkökatko, lämmön tuotanto, evakuointitilanteet, äkilliset poistumistilanteet (tulipalo, väkivaltatilanteet - varapoistumistiet, kameravalvonta), ilmavaihdon sulkeminen kemikaali- tai säteilyturvaonnettomuustilanteessa ym.
- varavoima - onko yksiköissä varauduttu sähkökatkoon, kuka omistaa varavoiman?
- siivouspalvelut - onko varauduttu lakkoon, palvelutarjoajan kaatumiseen tai kyvyttömyyteen järjestää palvelu
- ruokapalvelut - onko varauduttu keskeytykseen - ruokamyrkytys, logistiikan häiriöt, lakko
- asiakaskuljetukset (toimivatko kaikissa tilanteissa)

5. Tietohallinnon sopimukset

- usein hankintaketjuja, joissa dataa tai ohjelmistojen osia voi olla tallennettuna ulkomaisille palvelimille, sopimusten tulkinta vaatii tietohallinnon asiantuntemusta
- lainsäädännössä erillisiä määräyksiä mm. tiedonhallintaan ja datan käsittelyyn liittyen
- Hyvinvointialueen hallintosääntömallin 10. luvussa on tiedonhallintaa koskevia määräyksiä.

Liite 3. Mallipohja: pelastuslaitoksen ja kuntien välinen varautumisen tuen sopimus

HYVINVOINTIALUE XXX
LOGO

SOPIMUS
xxx pelastuslaitos
xxx kunta/kaupunki
(Päivämäärä)

1(2)

SOPIMUS KUNNAN/KAUPUNGIN VALMIUSSUUNNITTELUN TUKEMISESTA

OSAPUOLET	
xxx pelastuslaitos Y-tunnus: Osoite: Jäljempänä: esim. pelastuslaitos	xxx kunta/kaupunki Y-tunnus: Osoite: Jäljempänä:
SOPIMUKSEN TARKOITUS	
Tällä sopimuksella xxx pelastuslaitos ja xxx kunta/kaupunki sopivat pelastuslaitoksen pelastuslain (379/2011) 27 § 3 momentin 2 kohdan mukaisesta kunnalle annettavasta valmiussuunnittelun tuesta valtuustokauden ajaksi.	
YHTEISTOIMINTA JA MENETTELYTAVAT	
Pelastuslaitoksen tuottamat kunnan valmiussuunnittelun tukemisen menettelytavat kuvataan erillisessä asiakirjassa. (Liite 1.)	
YHTEISTOIMINNAN KUSTANNUKSET, MAKSUEHTO JA LASKUTUS	
Pelastuslaitoksen kunnalle/kaupungille antama valmiussuunnittelun tuki on maksutonta.	
SOPIMUKSEN VOIMASSAOLO JA PÄÄTTYMINEN	
Tämä sopimus tulee voimaan 1.1.2023 ja on voimassa valtuustokauden ajan. Sopimus tulee uusia vähintään valtuustokausittain. Sopimus päättyy, mikäli sopimusosapuolena oleva kunta/kaupunki siirtyy hallinnollisesti toisen hyvinvointialueen pelastuslaitoksen toimialueeseen tai kunta lakkaa olemasta jollakin kuntajätkolain (1698/2009) 3 § määrittelemällä tavalla. Sopimus voidaan purkaa sopimusosapuolen aloitteesta, molempien sopimusosapuolien yhteisellä päätöksellä.	
VASTUUNRAJOITUS	
Tämä sopimus rajoittuu pelastuslaitoksen antamaan valmiussuunnittelun tukeen. Sopimuksella ei voida siirtää kunnan/kaupungin vastuulla olevia varautumisen, valmiussuunnittelun tai väestönsuojelun tehtäviä pelastuslaitokselle. Pelastuslaitos ei takaa, että kaikkia liitteessä 1. esitettyjä palveluita kyetään toteuttamaan laajoissa häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa.	
SOVELLETTAVA LAKI	

Tässä sopimuksessa sovelletaan pelastuslakia (379/2011) ja lakia hyvinvointialueesta (611/2021)	
PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUKSET	
Päiväys xxx pelastuslaitos Nimenselvennys, titteli	Päiväys xxx kunta/kaupunki Nimenselvennys, titteli

Tätä sopimusta on tehty kaksi saman sisältöistä kappaletta, yksi kummallekin osapuolelle.

LIITTEET

Liite 1. Pelastuslaitoksen tuottamat kunnan valmiussuunnittelun toiminnot

Liite 4. Mallipohjan liite: Kuntien varautumisen ja valmiussuunnittelun tuen toiminnot

HYVINVOINTIALUE XXX
LOGO

LIITE 1
Sopimus kunnan/kaupungin
valmiussuunnittelun tukemisesta
(Päivämäärä)

1(2)

PELASTUSLAITOKSEN TUOTTAMAT KUNNAN VALMIUSSUUNNITTELUN TOIMINNOT

Ohje pelastuslaitoksille: Tähän sopimusliitepohjaan on kirjattu erityyppisiä valmiussuunnittelun tukemisen toimintoja, joita pelastuslaitos voi kunnille tuottaa. Pelastuslaitoksen ei tarvitse tuottaa kaikkia tässä liitepohjassa esitettyjä tukitoimintoja ja pelastuslaitos voi lisätä liitepohjaan omia tarjoamia tukitoimintoja, joita ei esimerkeissä ole esitetty. Esimerkkinä pelastuslaitoksen valmiussuunnittelun tuesta on käytetty Pirkanmaan pelastuslaitoksen kunnille tarjoamaa valmiussuunnittelun tukea.

VALMIUSSUUNNITTELUN TUKEMISEN TOIMINNOT	
TOIMINTO	KUVAUS
Hopealuoti -tekstiviesti hälytysjärjestelmä	Tekstiviesti hälytysjärjestelmää käytetään erinäisissä onnettomuustilanteissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa kuntien johtoryhmien hälyttämiseen. Pelastuslaitos ylläpitää kunnilta saatujen tietojen perusteella johtoryhmien hälytyslistaa ja testaa yhteyksien toiminnan kaksi kertaa vuodessa.
Tilannekeskushälytykset	Pelastuslaitos käyttää tilannekeskushälytyksiä erinäisissä onnettomuustilanteissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa yksittäisten organisaatioiden ja toimijoiden hälyttämiseen. Pelastuslaitos ylläpitää yhteistyötoimijoiden kanssa ajantasaista tietoa hälytettävistä tahoista ja yhteistyön rajapinnoista.
Tilannepäiväkirja -sovellus	Tilannepäiväkirja -sovelluksessa ylläpidetään ajantasaisia tietoja kuntien valmiussuunnittelusta ja yhteystiedoista. Tilannepäiväkirjan kautta pelastuslaitos jakaa kunnille valmiussuunnittelun materiaalia ja operatiivisessa tilanteessa pelastuslaitos ylläpitää tilannekuvaa kunnille sovelluksen kautta. Sovellus mahdollistaa myös kuntien oman tilannekuvan ylläpidon.
Koulutukset	Pelastuslaitos järjestää tasaisin väliajoin ja pyynnöstä kunnille koulutusta valmiussuunnittelun asioista. Koulutusten teemat vaihtelevat vuosittain mm. viestintä, huoltovarmuus, väestönsuojelu, evakuoinnit, viranomaisyhteistyö, ym.
Kuntien valmiuden yhteyshenkilöt	Osana kuntien valmiussuunnittelun tukemista pelastus toimialueen kunnat ovat nimenneet yhden valmiussuunnittelun yhteyshenkilön, joka toimii linkkinä pelastuslaitoksen ja kunnan välillä. Yhteyshenkilöiden avulla varmistetaan ajantasaisen tiedon kulku pelastuslaitoksen ja kuntien välillä. Kuntien valmiuden yhteyshenkilöille järjestetään vuosittain kaksi neuvottelutilaisuutta, jossa käydään läpi valmiussuunnittelun ajankohtaisia asioita sekä vuoden koulutus- teemaan liittyviä esityksiä.

Pelastuslaitoksen yhteyshenkilötoiminta	Pelastuslaitos on nimennyt jokaiseen kuntaan vastuullisen yhteyshenkilön päällystöviranhaltijoista. Pelastuslaitoksen yhteyshenkilön tehtävänä on onnettomuustilanteissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa toimia pelastuslaitoksen edustajana kunnan johtoryhmässä sekä toimia viestin ja tilannekuvan välittäjänä pelastuslaitoksen ja kunnan johdon välillä.
Valmius- ja evakuointisuunnitelmapohjat	Pelastuslaitos on tuottanut kunnille yhteiset valmius- ja evakuointisuunnitelmien pohjat kuntien valmiussuunnittelun yhteensovittamiseksi. Pelastuslaitos tuottaa suunnitelmien yleis- ja asiantuntijaosuudet. Yhteisiä suunnitelmapohjia on luotu myös kuntien yksittäisille toimialoille mm. tekninen toimi, sivistystoimi ja sosiaalitoimi.
Yleinen neuvonta	Pelastuslaitoksen valmiussuunnittelun- ja onnettomuuksien ehkäisyn yksiköistä on nimetty henkilöitä kuntien yleisen tukemisen yhteyshenkilöiksi. Yleisellä tukemisella pelastuslaitos vastaa valmiussuunnitteluun liittyviin kuntien ja sen asukkaiden kysymyksiin koskien mm. väestönsuojia, valmius- ja pelastussuunnitelmia, väestön varoittamista, omatoimista varautumista ja väestönsuojelua.
Viranomaisyhteistyön edistäminen	Pelastuslaitos toimii väestönsuojelua koskevissa asioissa yhdyslinkkinä kuntien ja viranomaisten välillä sekä luo yhteyksiä kuntien johdon ja viranomaisorganisaatioiden välille. Yhteistyön edistämällä kehitetään kuntien ja viranomaisten tuntemusta eri toimijoiden tehtävistä sekä vastuista ja syvennetään organisaatioiden välistä yhteistyötä.
Harjoitukset	Pelastuslaitos suunnittelee ja toteuttaa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin liittyviä harjoituksia kunnille tasaisin väliajoin. Pelastuslaitos myös edistää kuntien osallisuutta valtakunnallisissa sekä alueellisissa harjoituksissa mm. valmius- ja paikallispuolustusharjoitukset.

Liite 5. Kuntien varautumisen tuen ja häiriötilannekuvan yhdyspintakysymykset

Vuoden 2022 aikana toteutettiin yhdyspintaprojektin varautumisen työpaketin osana selvitys hyvinvointialueuudistuksen vaikutuksista varautumisen tukeen sekä häiriötilannekuvaan (Alander, Kuntaliitto 2022).

Työpaketin raportti on kokonaisuudessaan ladattavissa Kuntaliiton verkkosivuilta: [Hyvinvointialueuudistuksen vaikutukset varautumisen tukeen sekä häiriötilannekuvaan | Kuntaliitto.fi](#)

Kunnille tuotettava varautumisen tuki sekä siihen liittyvät yhdyspintakysymykset

Pelastuslaitokset ovat yleisesti tukeneet alueensa kuntien varautumistyötä pelastustoimen palvelutasopäätösten tai kahdenkeskisten sopimusten pohjalta. Keskeinen yhdyspintakysymys kunnille tuotetun varautumisen tuen osana on ollut kunnille välitettävä häiriötilannekuva ja tilannekuvapalveluiden jatkuvuuden varmistaminen muuttuvassa toimintaympäristössä sekä uudistuvasta hallintorakenteesta huolimatta.

Hyvinvointialueuudistuksen myötä kuntien varautumisen tukea voidaan parhaimmillaan kehittää yhä laaja-alaisemmaksi hyvinvointialueen kasvavan varautumisen osaamisen myötä. Kuntien näkökulmasta on olennaista, että hyvinvointialueelle luodaan varautumisen tukeen pysyvä rakenne, joka toimii aidosti yhdyspintana kunnille erilaisissa varautumisen kysymyksissä - liittyivät ne sitten sosiaali- ja terveyspalveluiden kuin pelastuspalveluiden tehtäväkenttään.

Hyvinvointialuerakenne ei muuta lakisääteistä veloitetta siitä, että toimivaltainen viranomaisen johtaa hänelle kuuluvan tilanteen hoitamista. Hyvinvointialueuudistuksen myötä tilannekuvakokonaisuus voitaisiin yhdistää niin, että hyvinvointialueilta kuntien suuntaan tilannekuvan ylläpito ja tiedottaminen tapahtuisi kootusti, yhden yhdyspinnan kautta. Tällainen tilannekuvaa ylläpitävä ja kokoava sekä tiedottamisesta vastaava toimija voisi olla esimerkiksi hyvinvointialueen yksi yhteinen monialainen tilannekeskus, pelastustoimen paikallinen tai alueellinen tilannekeskus tai terveydenhuollon ERVA-aluejakoa noudattava valmiuskeskus.

”Kuntien näkökulmasta on olennaista, että hyvinvointialueelle luodaan varautumisen tukeen pysyvä rakenne, joka toimii aidosti yhdyspintana kunnille erilaisissa varautumisen kysymyksissä”

Terveydenhuollon valmiuskeskukset ja pelastustoimen alueelliset tilannekeskukset tilannekuvan ylläpitäjinä

Hyvinvointialueen sisällä toimivien viranomaisten tilannekuvatoimintaa ohjaa toimialakohtainen lainsäädäntö. Lain hyvinvointialueesta (611/2021) lisäksi Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa, varautumista sekä yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä ohjaa Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021 51§) ja pelastustoimen palveluiden järjestämisestä ohjaa Laki pelastustoimen järjestämisestä (613/2021). Sosiaali- ja terveysministeriö velvoittaa terveydenhuollon erityissairaanhoidon alueita, (yhteistyöalueet),

järjestämään toimialaan liittyvän tilannekuvan seurannan alueellisten valmiuskeskusten kautta. Valmiuskeskukset sijoittuvat yliopistollisten sairaaloiden yhteyteen.

Toimialakohtaisten sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskusten ja pelastustoimen alueellisten tilannekeskusten lisäksi osalla hyvinvointialueita on myös selvitetty hyvinvointialueen oman tilannekeskuksen perustamista. Alanderin selvityksen (2022) mukaan pääosin nämä tilannekeskukset ovat kuitenkin luonteeltaan tilannekohtaisesti miehitettäviä tilanne- ja johtokeskuksia, ei niinkään jatkuvaa poikkihallinnollista valmiutta tuottavia valmius- tai tilannekeskuksia.

Häiriötilanteen aikaisen tilannekuvan muodostamisen ja sujuvan yhteistyön edellytyksenä hyvinvointialueilla on palveluintegraation tavoitteiden edistäminen myös tilanne- ja johtokeskuspalveluiden järjestämistä tarkasteltaessa. Sujuva yhteistyö ja toimivat yhdyspinnat edellyttävät kriittisten toimijoiden tunnistamista sekä yhteistyön ja yhteistoimintamenettelyjen sopimista osana hyvinvointialueiden valmiussuunnittelua.

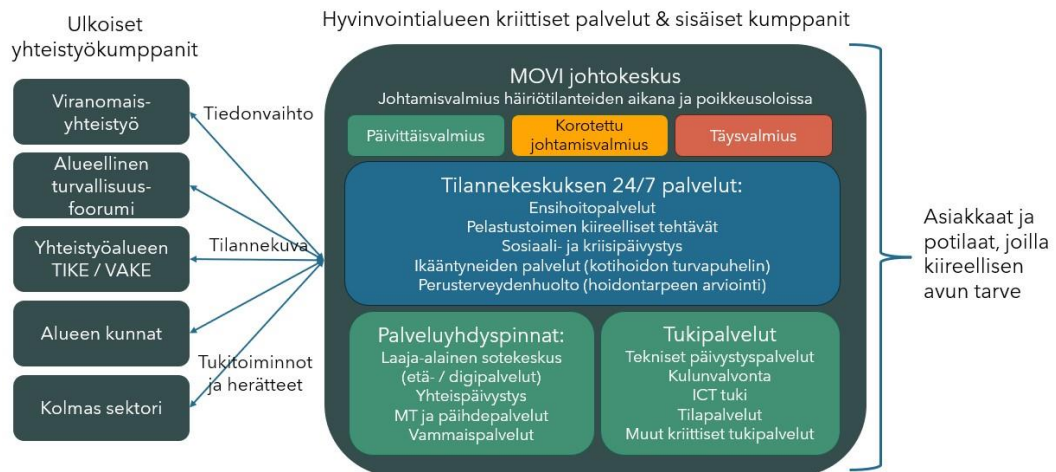
Johtopäätökset ja suositukset

Sisäministeriö on selvittänyt mahdollisuutta luoda alueellisten pelastustoimen tilannekeskusten järjestelmä niin kutsutun 1+5+13-mallin mukaisesti. Tässä mallissa yksi viidestä pelastustoimen ympärivuorokautisesta tilannekeskusta toimisi pelastustoimen valtakunnallisena päätilannekeskukseksi. Viisi alueellista tilannekeskusta ylläpitäisivät oman toimialueensa tilannekuvaa ja tuottaisivat tilannekeskuspalveluita alueidensa operatiivisille pelastustoiminnan johtajille. Toimialueiden maantieteellinen jako nojaa pääosin erityissairaanhoidon ERVA-alueiden rajoihin. Loput 13 pelastuslaitosta pitäisivät yllä valmiutta pelastustoiminnan johtokeskustoiminnan aloittamiseen suuressa onnettomuustilanteessa esimerkiksi kahden tunnin sisällä onnettomuustilanteen alkamisesta.

Kunnille annettavan varautumisen tuen sekä häiriötilannekuvan suhteen voidaan Alanderin [selvityksen](#) (2022) pohjalta tehdä seuraavat nostot:

- Pelastuslaitokset ovat tehneet pitkäjänteistä työtä alueensa kuntien varautumisen tukemisessa. Tuki perustuu sopimuksiin tai pelastustoimen palvelutasopäätökseen.
- Suurin osa hyvinvointialueiden pelastustoimesta tuottaa kunnille häiriötilanteen aikaista tilannekuvaa sekä aktivoi kuntien johtoryhmiä heräteviesteillä.
- Lisäksi alueilla toimii myös maakunnallisia valmiusfoorumeita, jotka ottavat kantaa laajemman turvallisuustilannekuvan sekä varautumisen järjestelyjen kysymyksiin maakunnallisella ja alueellisella tasolla.
- Hyvinvointialueiden pelastustoimessa kuntien varautumisen tuki nähdään tärkeänä toimintana ja toiminnan jatkuvuus haluttaisiin varmistaa.
- Hyvinvointialueen yhteiseen tilannekuvaan ja varautumisen toimintaan sisältyy jatkossa sekä sosiaali- ja terveystoimen että pelastustoimen tilannekuva.
- Selvityksessä kootun tiedon valossa voidaan todeta, että hyvinvointialueiden ”yhden luukun” palveluyhdyspinnan luomiseen tulee pyrkiä, jotta yhteinen tilannekuva ja varautumisen tuki viranomaisten välillä kyetään varmistamaan.
- Esteeksi edellä kuvatun tavoitteen toteuttamiselle selvityksessä tunnistettiin palvelujen vahva siiloutuminen toimialakohtaisesti.

Hyvinvointialueiden ensimmäisen toimintavuoden aikana on käynnistynyt joitakin selvityksiä palveluintegraation toteuttamiseksi nimenomaan tilanne-, valmius- ja johtokeskuspalveluiden toteuttamiseksi moniammatillisesti yli hallinnonalojen rajojen. Esimerkkinä tällaisesta integraation valmistelusta on kuvassa 10 esitetty toimintamallin luonnos Keski-Suomen hyvinvointialueen kiireellisten palveluiden poikkihallinnollisen tilannekeskuksen sisällöstä ja yhdyspinnoista.

Kuva 10. Hyvinvointialueen kiireellisten palveluiden poikkihallinnollinen tilannekeskus

Liite 6. Valmiussuunnitelman yleinen osa -mallipohja

Liitteen 6 mallipohja on ladattavissa erillisenä asiakirjana täältä: <https://www.hyvil.fi/wp-content/uploads/2024/03/Liite-6-Valmiussuunnitelman-yleinen-osa-mallipohja-1.0.pdf>